

Araştırma Makalesi / Research Article

Yansıma Yoluyla Zararların Tazmini Taleplerine Uygulanacak Hukukun Belirlenmesi Bakımından Zarar Yerinin Tespiti*

Determination of the Place of Injury with respect to Determining the Law Applicable to the Claims for Indemnity of Reflective and Ricochet Losses

Begüm SÜZEN**

ÖZ

Yabancılık unsuru taşıyan haksız fiillerden doğan uyuşmazlıklarda uygulanacak hukuku belirleyen genel düzenleme, 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 34. maddesi hükmüdür. Söz konusu hüküm gereği, haksız fiilden doğan borçlar, haksız fiilin işlendiği yer ile zararın meydana geldiği yerin farklı ülkelerde olması halinde zararın meydana geldiği ülke hukukuna tabi olacaktır. Bu hüküm kapsamında, zarar yeri tespit edilirken, doğrudan zararın meydana geldiği ülkenin dikkate alınması gerektiği doktrinde çoğunlukla kabul edilmektedir. Ancak, haksız fiile bağlı doğrudan sonuçların yanı sıra dolaylı sonuçlar ve yansıma yoluyla görülen zararlar da mevcut olabilmektedir. Kanunda haksız fiile bağlı doğrudan sonuçların mı yoksa dolaylı sonuçların mı dikkate alınacağı konusunda bir açıklık bulunmamaktadır. Bu makalede, yansıma yoluyla zararların tazmini talepleri bakımından zarar yerinin belirlenmesinde, doğrudan zarar yerinin esas alınıp alınmayacağı tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yansıma yoluyla zarar, zarar yeri, haksız fiillere uygulanacak hukuk, dolaylı zarar, doğrudan zarar.

ABSTRACT

The general provision determining the law applicable in disputes arising from torts including foreign element is the provision of article 34 of Turkish code on private international and procedural law. According to this provision, the law of the country where the damage occurred will be applied to debts arising from tort, if the place whe-

* Makale gönderim tarihi: 05.03.2021. Makale kabul tarihi: 19.04.2021. Begüm Süzen, "Yansıma Yoluyla Zararların Tazmini Taleplerine Uygulanacak Hukukun Belirlenmesi Bakımından Zarar Yerinin Tespiti", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, 2021, s. 295-328; <https://doi.org/10.46547/imuhfd.2021.08.1.06>

** Dr. Öğr. Üyesi, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, e-posta: begum.sermet@law.bau.edu.tr, 0000-0001-6613-9353.

re the tort was committed and the place where the damage occurred are in different countries. Within the scope of this provision, it is generally accepted in the doctrine that the country where the direct damage occurred should be taken into account when determining the place of damage. However, besides the direct consequences due to tort, there may also be indirect consequences and reflective damages. There is no clarity in code on private international and procedural as to whether direct or indirect consequences due to tort will be taken into account. In this article, it will be discussed whether the place of direct damage can be considered in determining the place of damage in terms of claims for indemnity of reflective and ricochet losses.

Keywords: Reflective and ricochet losses, place of injury, law applicable to torts, indirect damage, direct damage.

Giriş

Bir haksız fiil doğrudan ve dolaylı olmak üzere pek çok zarara neden olabilir. Zarar bir kişinin üzerinde doğabileceği gibi haksız fiilin doğrudan mağduru olan kişi dışındaki üçüncü kişiler de bu fiilden yansıma yoluyla zarar görebilirler. Örneğin, nitelikli bir işçinin geçirdiği kaza sonucu ölmesi halinde, bu kazadan doğrudan etkilenen kişi işçi olmakla birlikte, işverenin yanı sıra işçinin desteğinden yoksun kalacak olan ve bu ölümden elem ve keder duyan ailesi de yansıma yoluyla zarar görecektir. Bir haksız fiil sonucu yansıma yoluyla zarara uğrayabileceklerin kapsamı düşünüldüğünde, bu zararların tamamının tazmin edilmesinin mümkün olmadığı sonucuna ulaşılır. Bu nedenle, milli hukuk düzenlemelerinde farklı yaklaşımlar olmakla birlikte, Türk hukukunda, kanun koyucu yansıma yoluyla zarar görenlerden tazminat talebinde bulunabilecek kişilerin kapsamını sınırlı tutmuştur.

Yansıma yoluyla zararların tazmin edilebilmesine ilişkin milli hukuk düzenlemelerindeki farklılıklar, uyumsuzluğun birden fazla ülke hukuku ile irtibatlı olması halinde önem kazanır. Haksız fiil ilişkisinin yabancılık unsuru taşıması, özellikle fiilin işlendiği ülke ile zararın meydana geldiği ülkenin farklı olması halinde, hangi ülke hukukunun uygulanacağı sorunu ile karşılaşılır. Karşılaştırmalı hukuk örneklerinde bu soruna farklı çözümler getirilmekle birlikte, uygulanacak hukukun belirlenmesinde zarar yeri hukuku önemli bir bağlama noktası teşkil eder. Zararın doğrudan mağduru dışında yansıma yoluyla zarar gören kişilerin bu zararlarının tazmini taleplerine uygulanacak hukuk belirlenirken, zarar yerinin tespitinde haksız fiilin doğrudan mağdurunun uğradığı doğrudan zararın mı yoksa yansıma yoluyla uğranılan zararın mı meydana geldiği yerin esas alınacağı sorusu gündeme gelir. Diğer taraftan, doğrudan ya da yansıma yoluyla zararın birden fazla ülkede meydana gelmesi muhtemeldir. Bu durumda, zarar yeri hukuklarının distribütif metoduyla mı uygulanacağı (mozaik prensibi) yoksa zararın ağırlıklı olarak meydana geldiği yer hukukunun mu

uygulanacağı sorusuyla karşılaşılır. Ancak, bu mesele ancak zarar yerinin tespitinden sonra karşımıza çıkacağından ve çalışmamız yansıma yoluyla uğrılan zararlar bakımından zarar yerinin tespiti ile sınırlı olduğundan bu konu çalışmamızda ele alınmayacaktır.

Çalışmamızda, yansıma yoluyla zararların tazmini taleplerine uygulanacak hukukun belirlenmesinde zarar yerinin nasıl tespit edileceği meselesi incelenecektir. Bu kapsamda, öncelikle yansıma yoluyla zarar kavramı açıklanacak, kavramın doğrudan ve dolaylı zarar ayrımı ile ilişkisi ele alınacak; akabinde, uygulanacak hukukun belirlenmesinde zarar yerinin tespitine ilişkin esaslara yer verilerek, yansıma yoluyla zararın tazmini taleplerinde doğrudan zarar yerinin esas alınabilirliğine ilişkin bir değerlendirme yapılacaktır.

I. Yansıma Yoluyla Zarara İlişkin Genel Açıklamalar

A. Zarar Kavramı

Zarar kavramınının 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda¹ (TBK) bir tanımı bulunmamaktadır; kavramın açıklaması doktrine bırakılmıştır. Zarar kavramı, doktrinde üzerinde çok tartışılan konulardan biridir. Zarar, kelime itibarıyla, bir eksilme, ziyan veya kayıp anlamındadır². Dar anlamıyla zarar, malvarlığı zararın ifade ederken; geniş anlamıyla zarar ise, malvarlığı zararıyla birlikte kişinin manevi varlığında uğradığı zararı ifade eder³.

Her türlü eksilme tazminata konu olmaz. Örneğin, deprem gibi tabiat olayları sonucunda meydana gelen zararlar, bu tip rizikolar sigortacılar tarafından önceden üstlenilmiş olmadıkça, tazminata konu olmazlar⁴. Hukuka uygun fiiller sonucu meydana gelen zararlar ile hak sahibinin rızasına dayanan eksilmeler de tazminata konu olmaz⁵.

Zararın değişik açılardan gruplara ayrılması mümkün olmakla birlikte (maddi zarar-manevi zarar, fiili zarar-kazanç kaybı zararı ayrımları gibi), çalışmamız bakımından önemli olan yansıma zarar ile doğrudan zarar-dolaylı zarar kavramları ve bu kavramlar arasındaki farklardır. Bu nedenle, çalışmamızda, aşağıda sırasıyla bu kavramlar genel hatlarıyla açıklanacaktır.

1 RG., 4.2.2011, S. 27836.

2 Haluk Nami Nomer, *Haksız Fiil Sorumluluğunda Maddi Tazminatın Belirlenmesi*, Beta, İstanbul, 1996, s. 5; Ahmet M. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 14. Bası, Turhan, Ankara, 2011, s. 283.

3 Haluk Tandoğan, *Türk Mesuliyet Hukuku Akit Dışı ve Akdi Mesuliyet*, 1961 Yılı Birinci Basıdan Tıpkı Bası, Vedat, İstanbul, 2010, s. 63; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 21. Baskı, Yetkin, Ankara, 2017, s. 547.

4 Nomer, *Maddi Tazminatın Belirlenmesi*, s. 5.

5 Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, s. 68; Eren, s. 547; Nomer, *Maddi Tazminatın Belirlenmesi*, s. 5.

B. Yansımaya Yoluyula Zarar Kavramı ve Tazmin Edilebilirliği

Yansımaya zarar, haksız fiile maruz kalan kişiden başka bir üçüncü kişinin⁶ bu haksız fiil dolayısıyla uğradığı zarardır⁷. Başlangıçtaki zararın mağduruna bağlı bir üçüncü kişinin dolaylı olarak uğradığı zarar olarak da ifade edilmektedir⁸. Hukukumuzda, kural olarak, doğrudan doğruya kim zarar görmüşse, o kişi zararının tazminini talep edebilir; üçüncü kişilerin yansımaya yoluyla uğradığı zarar, kural olarak tazmin edilmez⁹. Zira üçüncü kişinin yansımaya yoluyla zarara uğramasında, üçüncü kişinin mutlak bir hakkı genellikle ihlal edilmemektedir¹⁰. Bu bağlamda, yansımaya zarar, zarar unsuru ile değil, hukuka aykırılık unsuru ile ilgilidir¹¹.

Yansımaya zarara çeşitli örnekler verilebilir. Sürücü A'nın B'nin aracına şiddetli bir şekilde çarpması sonucunda B'nin aracının kaldırılmasına fırlayarak yaya C'yi çiğnemesi ya da A'nın B'ye ait bir boruyu dikkatsizlikle delmesi sonucu açılan yarıktan akan suyun C'nin binasının ön cephesini hasara uğratması veya A'nın B'yi ağır bir şekilde yaraladığını gören C'nin şiddetli bir fiziksel şoka girmesi durumlarında, C'nin uğradığı zarar, yansımaya zarardır¹².

Yansımaya yoluyla zarara klasik bir örnek, tiyatro sanatçısının oyunun başlayacağı gün kaza geçirerek sahneye çıkmaması dolayısıyla tiyatro sahibi ve izleyicilerin uğradığı zarardır¹³. Bu örnekte, tiyatro oyuncusu, haksız fiilin yöneldiği kişidir; bu kişi uğradığı doğrudan ya da dolaylı zararının tazminini ta-

6 Yansımaya yoluyla zarar gören üçüncü kişi, doktrinde, "dolayısıyla zarar gören" olarak da ifade edilmektedir. Bkz. Haluk Tandoğan, *Mukayeseli Hukuk Hususiyile Türk-İsviçre ve Alman Hukuku Bakımından Üçüncü Şahsın Zararının Tazmini*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1963, s. 1; Kılıçoğlu, Borçlar Genel, s. 287.

7 Eren, s. 552; M. Kemal Oğuzman, Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt II*, Vedat, İstanbul, 2018, s. 43; Hüseyin Hatemi, *Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku*, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, Filiz, İstanbul, 1998, s. 62; Kılıçoğlu, Borçlar Genel, s. 286; Seda İrem Çakırca, *Türk Sorumluluk Hukukunda Yansımaya Zararı*, Vedat, İstanbul, 2012, s. 69; Serkan Ergüne, "Destekten Yoksun Kalma Tazminatı", *Sigorta Hukuku Sempozyumları*, Editörler: Samim Ünan-Emine Yazıcıoğlu, On İki Levha, İstanbul, 2018, s. 12; Başak Baysal, *Haksız Fiil Hukuku BK m. 49-76*, On İki Levha, İstanbul, 2019, s. 183; Pınar Koçyiğit, "Türk Hukukunda Yansımaya Zarar ve Yansımaya Zararın Tazmin Edilebilirliği", *Sorumluluk Hukuku Seminerler 2016*, Editör Başak Baysal, On İki Levha, İstanbul, 2016, s. 256-257.

8 Çağlar Özel, "Sözleşme Dışı Sorumlulukta Yansımaya Zarar ve Giderilmesine İlişkin Bazı Düşünceler", *AÜHFD*, Cilt 50, Sayı 4, 2001, s. 85.

9 Tandoğan, Üçüncü Şahsın Zararı, s. 1-2; Eren, s. 551; Özel, Yansımaya Zarar, s. 93; Kılıçoğlu, Borçlar Genel, s. 289; K. Emre Gökyayla, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, Seçkin, Ankara, 2004, s. 63; Koçyiğit, s. 258.

10 Gökyayla, s. 63; Baysal, s. 183.

11 Tandoğan, Üçüncü Şahsın Zararı, s. 10; Oğuzman, Öz, s. 44; Özel, Yansımaya Zarar, s. 101; Baysal, s. 183; Koçyiğit, s. 261.

12 Özel, Yansımaya Zarar, s. 87.

13 Gökyayla, s. 62; Özel, Yansımaya Zarar, s. 83; Kumru Kılıçoğlu, *Yansımaya Yoluyula Zarar*, Turhan, Ankara, 2012, s. 21; Koçyiğit, s. 261.

lep edebilir. Tiyatro işletmecisi ile seyirciler ise yansıma yoluyla zarar uğrayan kişilerdir. Benzer bir örnek, nitelikli bir işçinin ölümünde işçinin ailesinin ve işverenin uğradığı zarar bakımından karşımıza çıkar¹⁴. İşçinin ailesi ve işveren bu ölüm dolayısıyla yansıma yoluyla zarara uğramaktadır. Yansıma yoluyla zarara verilen bir diğer klasik örnek, tenor vakasıdır. Buna göre, ünlü bir tenorun haksız fiil nedeniyle ölmesi sonucunda, tiyatro sahibi tiyatrosunu bir süre çalıştıramamış, tenorun eşi ve çocukları tenorun desteğinden yoksun kalmıştır. Tüm bu zarar kalemleri, yansıma yoluyla zarara ilişkindir¹⁵.

Yansıma yoluyla zarara bir diğer örnek, kablo davalarına ilişkin olarak verilebilir. İnşaat şirketinin yapmış olduğu çalışmalar esnasında sokaktaki elektrik kablolarına zarar vermesi ve bu zarar nedeniyle elektriğin kesilmesi dolayısıyla yakınlarda bulunan fabrikanın üretim bandının geçici süre ile çalışmaması yüzünden fabrikanın uğradığı salt ekonomik zarar, yansıma yoluyla zarardır¹⁶.

Üçüncü kişilerin, yansıma yoluyla zarara uğramaları durumunda, bu kişilerin uğradıkları zararlar fiil arasında illiyet bağı olmakla birlikte, bu kişiler bazı hallerde zararlarının tazminini talep edemezler. Zira kanun koyucu, tazminat talep edebileceklerin kapsamının aşırı genişlemesini engellemek ve hukuki istikrarı sağlamak amacıyla yansıma yoluyla zararının tazminini talep edebileceklerin kapsamını sınırlı tutmaktadır¹⁷. Diğer bir ifadeyle, Türk hukukunda, yansıma yoluyla zararın tazmin edilebilmesi ancak açık bir düzenlemenin varlığı halinde mümkündür ve özel bir koruma normu olmadığı sürece yansıma zararın tazmini Türk hukukunda kabul edilmemektedir¹⁸. Açık bir düzenleme yoksa, illiyet bağı gerçekleşmiş olsa bile, hukuka aykırılık unsuru eksik oldu-

14 Gökyayla, s. 62; Özel, Yansıma Zarar, s. 84; Kılıçoğlu, s. 21.

15 Çakırca, s. 69.

16 Koçyiğit, s. 255. Benzer bir örnek için bkz. Kılıçoğlu, Borçlar Genel, s. 289. İsviçre Federal Mahkemesi'nin kablo kesilmesi vakalarına ilişkin olarak verdiği kararlara örnek olarak bkz. Çakırca, s. 127-128.

17 Gökyayla, s. 64; Koçyiğit, s. 258.

Yansıma zararın tazmin edilebilirliği konusunda, Türk hukukundaki sınırlı yaklaşıma karşılık, Fransız hukukunda, doktrin ve içtihatta, yansıma zararın genel olarak tazmin edilebilirliği kabul edilmektedir. Fransız hukukunda, zarar görenin uğradığı bedensel zarardan etkilenen ve bunu ispatlayan herkes zararının tazminini talep edebilmektedir. Bkz. Baysal, s. 184; Hazalcan Yurtman, "Fransız Hukukunda Yansıma Zararların Tazmini", *Sorumluluk Hukuku Seminerler 2016*, Editör: Başak Baysal, On İki Levha, İstanbul, 2016, s. 494, vd.

18 Tandoğan, Üçüncü Şahsın Zararı, s. 10-11; Özel, Yansıma Zarar, s. 93; Çakırca, s. 126; Baysal, s. 184. Türk hukukunda yansıma zararın tazmin edilebileceği hallere ilişkin açıklamalar için bkz. I / D / 1, 2, 3.

ğundan¹⁹, yansımaya zararın tazmini mümkün değildir²⁰. Yukarıdaki tenor örneğinde, tenorun eşi ve çocukları destekten yoksun kalma zararlarının tazminini TBK m. 53/3 çerçevesinde talep edebilecekken, tiyatro sahibinin zararı, uygun illiyet bağının varlığı kabul edilse bile, hukuka aykırılık unsurunun yokluğu nedeniyle tazmin edilemeyecektir²¹.

Yansımaya yoluyla zarar, hem haksız fiillerden hem de hem de sözleşmeye aykırılıktan doğabilir; bununla birlikte, yansımaya yoluyla zarar görenler, sözleşme ilişkisi içinde olmayan kişilerdir²². Buna bağlı olarak, doğrudan zarar gören ile sorumlu kişi arasında sözleşme ilişkisi olsa bile, yansımaya yoluyla zarar gören ile sorumlu kişi arasında bir sözleşme ilişkisi söz konusu değildir. Yansımaya yoluyla zarar, malvarlığı ya da şahıs varlığında meydana gelebilir; maddi veya manevi zarar olarak karşımıza çıkabilir; fiili kazanç kaybı ya da üçüncü kişilerin doğrudan veya dolaylı zararı olarak da ortaya çıkabilir²³. Yansımaya yoluyla zarar, haksız fiilden doğabileceği gibi sözleşmeye aykırı bir davranıştan da kaynaklanabilir. Örneğin, iş kazası sonucu işveren, iş güvenliği önlemlerini alması dolayısıyla hizmet sözleşmesine aykırı davranışından sorumlu olabilir; işveren iş kazası sonucu ölen işçinin yakınlarının yansımaya yoluyla uğradıkları zararı gidermekle yükümlü olur²⁴.

19 Yargıtay'ın çeşitli kararlarında, yansımaya yoluyla zararın tazmini talepleri, hukuka aykırılık unsurunun yokluğu nedeniyle reddedilmiştir. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin 08.01.1979 tarih ve E. 1978/ 13144, K 1979/ 38 sayılı kararına (karar için bkz. www.kazanci.com, E.T. 21.12.2020) konu uyuşmazlıkta, davacı, davalının Uludağ yolu üzerindeki arsada inşaat amacıyla temel hafriyatı yapması sonucu gerekli tedbirleri almaması yüzünden yol kaymasına sebep olması, bunun sonucunda yolun sekiz gün süreyle trafiğe kapalı kalması nedeniyle Uludağ yönünde aynı yol üzerindeki birahanesine müşteri gelmemesi sebebiyle uğradığı zararın giderilmesini talep etmiştir. Yargıtay, somut uyuşmazlıkta, illiyet bağı bulunmakla birlikte hukuka aykırılık unsurunun gerçekleşmemesi nedeniyle davacının tazminat talebinin kabul edilemeyeceği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca bkz. Y. 4. HD., 25.02.1992, E. 1990/ 12979, K. 1992/ 2257. Karar için bkz. www.kazanci.com, E.T. 21.12.2020. Yargıtay'ın 17.6.2020 tarihli bir kararında (Y. 4. HD., E. 2018/ 3337, K. 2020/ 1999) ise, aldatılan eşin üçüncü kişiden manevi zararının tazmini talebi bakımından, üçüncü kişinin hukuka aykırı bir fiilinin olmaması gerekçesiyle yansımaya yoluyla istenebilecek bir zararın da olmadığı vurgulanmıştır. Karar için bkz. www.kazanci.com, E.T. 04.01.2021.

20 Çakırca, s. 126; Baysal, s. 184.

21 Çakırca, s. 70. Doktrindeki bir görüş uyarınca, hakkaniyet sorumluluğu genel bir ilke olarak kabul edilseydi, yansımaya zararının tazmini hakkaniyet sorumluluğunun kıyasen uygulanması sonucu mümkün olabilirdi. Bkz. Çakırca, s. 70.

22 Kılıçoğlu, s. 3-4.

23 Kılıçoğlu, s. 22.

24 Kılıçoğlu, s. 37.

C. Dolaylı Zarar-Doğrudan Zarar Ayrımı ve Yansıma Yoluyla Zarar Kavramı ile Karşılaştırılması

Doğrudan zarar, haksız fiilin yöneldiği kişinin bu fiil dolayısıyla doğrudan doğruya uğradığı zararı ifade eder²⁵. Dolaylı zarar ise, haksız fiilin ilk ve doğrudan doğruya sonucu olan zarardan doğan ve doğrudan doğruya zarardan daha uzak olan sonuçlardır²⁶. Doğrudan zarar ile dolaylı zarar ayrımı illiyet bağıyla alakalıdır²⁷. Örneğin, bir bisiklet ile motorun çarpışması sonucu bisiklet sürücüsünün yaralanması halinde, bisiklet sürücüsünün bisikleti ve giysileri hasara uğramışsa ya da herhangi bir manevi zararı varsa, bunlar doğrudan zarar niteliğindedir; buna karşılık, bisiklet sürücüsünün yaptığı hastane ve bakım masrafları ve hastanede kaldığı günlerde çalışmadığı için meydana gelen kazanç kaybı ise, dolaylı zarar teşkil eder²⁸. Diğer bir örnek, taşıma sözleşmesine aykırılık bakımından verilebilir. Taşımakta olduğu B'nin, kusurlu olarak bir başka arabayla çarpışması sonucunda yaralanmasına neden olan A, B'nin hastanede tedavi olurken düşüp ikinci bacağını da kırması durumunda, ikinci bacağın kırılmasından doğan zarardan da sorumlu olacaktır²⁹. Bu örnekte, ilk zarar doğrudan zarar iken, ikinci zarar, dolaylı zarardır³⁰.

Dolaylı zarar, haksız fiilin yöneldiği kişinin uğradığı zarar iken³¹, yansıma zarar, haksız fiilin yöneldiği kişi dışında kalan üçüncü kişilerin uğradığı zarardır³². Örneğin İsviçre Federal Mahkemesi iki oğlu askeri bir uçağın düşmesi sonucunda hayatını kaybeden bir babanın söz konusu kaza nedeniyle uğradığı

25 Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, s. 70; Oğuzman, Öz, s. 43; Hatemi, s. 50; Kılıçoğlu, Borçlar Genel, s. 286; Özel, Yansıma Zarar, s. 102; Çakırca, s. 67; Kılıçoğlu, s. 16.

26 Tandoğan, Üçüncü Şahsın Zararı, s. 9; Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, s. 70; Özel, Yansıma Zarar, s. 101; Kılıçoğlu, Borçlar Genel, s. 286; Gökyayla, s. 58; Kılıçoğlu, s. 17-18.

27 Tandoğan, Üçüncü Şahsın Zararı, s. 10; Eren, s. 551; Kılıçoğlu, Borçlar Genel, s. 286; Gökyayla, s. 58; Çakırca, s. 67; Kılıçoğlu, s. 16.

28 Çakırca, s. 67-68. Haksız fiil neticesinde kişinin tedavi giderleri ile sakat kalması sonucu çalışma gücü kaybının doğrudan zarar teşkil ettiğine ilişkin olarak bkz. Kılıçoğlu, Borçlar Genel, s. 286; Kılıçoğlu, s. 16. Bu örnekte, hastane giderlerinin doğrudan zarar, kişinin tedavi süresince çalışmaması nedeniyle yoksun kaldığı kazancın ise dolaylı zarar olduğuna ilişkin olarak bkz. Eren, s. 552. Benzer şekilde, A'nın B'yi yaralaması halinde, B'nin tedavi olmak için yaptığı masrafların doğrudan zarar; tedavi sırasında yapılan yanlış uygulama yüzünden kolunun kesilmesinin ise dolaylı zarar olduğuna ilişkin bkz. Oğuzman, Öz, s. 43.

29 Eren, s. 551.

30 Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, s. 70. Doktrinde, bu örnekte, takip eden zararın (ikinci bacağın kırılması), ahlında ilk ihlal fiiliyle uygun illiyet bağı içinde bulunmasından dolayı, doğrudan zarar teşkil ettiği ifade edilmektedir. Bkz. Eren, s. 551.

31 Dolaylı zarar, hukuka aykırı fiilden doğrudan zarar gören kişi dışındaki kişilerin uğradıkları zarar anlamında da kullanılmaktadır. Ancak, bu kullanım, dolaylı zarar kavramının yansıma zarar kavramı ile karıştırılmasına yol açacağı nedeniyle doktrinde eleştirilmektedir. Bkz. Gökyayla, s. 59; Çakırca, s. 68.

32 Kılıçoğlu, s. 16.

zararı dolaylı zarar olarak kabul etmiştir³³. Doktrinde, yansıma zararın dolaylı zararın bir alt kategorisi olduğu ifade edilmektedir³⁴. Dolaylı zararlar yansıma zarar arasındaki fark, illiyet bağının sağlamlığıyla ilgili değildir; zararın bir ya da birden çok kişi üzerinde yansımada olduğu³⁵. Örneğin, bir borunun arızalanmasıyla meydana gelen iş kesintisi, borunun etkilenen işletmeye ait olması halinde dolaylı zarara, bir üçüncü kişiye ait olması halinde ise, yansıma zarara yol açar³⁶.

Yansıma yoluyla zarar ile dolaylı zarar ayrımının önemi, tazminat talep edebilecek kişilerin kapsamı bakımındandır. Yansıma yoluyla zarar, ancak kanunda belirtilen hallerde, kanuni kapsama dahil olanlar tarafından talep edilebilirken, dolaylı zarar ise, doğrudan zarar gibi tazmin edilebilmektedir³⁷. Örneğin, yukarıda yer verilen tiyatro sanatçısı örneğinde, tiyatro sanatçısının ölmesi ihtimalinde seyirciler ve tiyatro sahibi de zarara uğramakla birlikte, bu kişiler, kanunen tazminat talep edebilecekler arasında değildir³⁸.

D. Yansıma Yoluyla Zarara İlişkin Yasal Düzenlemeler

1. Ölüm Halinde Yansıma Yoluyla Maddi Zarar-Destekten Yoksun Kalma Tazminatı (TBK m. 53/b)

Türk tazminat hukukunda, yansıma yoluyla zarara uğrayanların bu zararlarının giderilmesine olanak tanıyan hükümlerden biri, TBK m. 53/2 hükmüdür. Söz konusu hüküm gereği, haksız fiil sonucu gerçekleşen ölüm halinde, ölenin desteğinden yoksun kalacak kişilerin bu sebeple uğradıkları zararlar tazmin edilecektir. Destekten yoksun kalma tazminatı olarak adlandırılan bu tazminat, destekten yoksun kalanın şahsında doğrudan doğruya doğan asli ve bağımsız bir hak olarak tanımlanmaktadır³⁹. Destekten yoksun kalma tazminatı, bağımsız bir tazminat talebidir; bu talep hakkı, ölenden intikal etmeyip doğru-

33 Söz konusu karara konu olayda, baba, oğullarının ölümüne neden olan kazayı duyduğunda şok geçirmiş ve bunun sonucunda yüzde elli iş göremez hale gelmiştir. Bkz. BGE 112 II 118 numaralı karar. Karar için bkz. www.swisslex.ch. E.T. 23.01.2021. Federal Mahkeme, babanın bedensel bütünlüğü zedelenmemesine rağmen, uğradığı şok nedeniyle akıl sağlığının zarar görmesini ve yüzde elli iş göremez hale gelmesini mutlak bir hak ihlali olarak görmüş ve babanın bu zararını yansıma değil, dolaylı zarar olarak ele almıştır. Doktrinde, bu zararın dolaylı zarar olarak ele alınabileceği, babanın kaza nedeniyle yaptığı tedavi masrafları ve kazanç kaybının da dolaylı zarar teşkil edeceği ifade edilmektedir. Bkz. Gökyayla, s. 69.

34 Özel, Yansıma Zarar, s. 83.

35 Özel, Yansıma Zarar, s. 83.

36 Özel, Yansıma Zarar, s. 83.

37 Tandoğan, Üçüncü Şahsın Zararı, s. 9-10; Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, s. 70-71; Hatemi, s. 50; Özel, Yansıma Zarar, s. 102; Kılıçoğlu, Borçlar Genel, s. 287, 289; Gökyayla, s. 61; Çakırca, s. 180; Kılıçoğlu, s. 16.

38 Gökyayla, s. 61; Çakırca, s. 181; Kılıçoğlu, s. 21.

39 Eren, s. 775; Gökyayla, s. 45; Ergüne, s. 12; Çakırca, s. 176.

Destekten yoksunluk zararının doğrudan doğruya destekten yoksun kalan kişinin üzerinde doğduğuna ilişkin olarak ayrıca bkz. Yargıtay 17. HD., 10.4.2019, E. 2016/ 10616, K. 2019/ 4511. Karar için bkz. www.lexpera.com. E.T. 04.01.2021.

dan doğruya destek görenin kişiliğinde doğar⁴⁰.

Destekten yoksun kalma tazminatı, yansıma yoluyla uğranılan bir zarardır⁴¹; destekten yoksun kalma tazminatında hesap edilen, kişinin ölmesi nedeniyle değil, destekten görülecek yardımın ortadan kalkması nedeniyle uğranılan zarardır⁴². Destekten yoksun kalma zararında, zarara uğrayan, haksız fiilin bizzat mağduru olan destek değil, destek görenlerdir⁴³. Destekten yoksun kalma tazminatı, ölüm sebebiyle ortaya çıkan zararı değil, destek görenlerin, ölüm sonucunda uğradıkları maddi olumsuzlukları giderme amacını taşır⁴⁴. Destek görenler, ölen destek açısından değil, kendileri bakımından uğradıkları zararı talep edebilirler; bu nedenle, destekten yoksun kalma tazminatı, bir doğrudan doğruya zarar değildir⁴⁵. Bu nedenle, destekten yoksun kalma tazminatını talep etme hakkını düzenleyen özel bir hükme Türk hukukunda yer verilmeseydi, destek görenlerin ileride görmesi muhtemel yardım için tazminat talebinde bulunması mümkün olmazdı⁴⁶.

Destek ile ifade edilen, bir kimseye fiilen, sürekli ve düzenli olarak bakan ve olayların olağan akışına göre bu kişiye ileride bakması kuvvetle muhtemel olan kişidir⁴⁷. Ölenin baktığı kişinin, aynı ailenin bireyi, kan hısmı veya ölenin mirasçısı olması önemli değildir; bir kişinin bir diğerinin desteği olup olmadığı fiili duruma göre belirlenir⁴⁸. Müstakbel destekten yoksun kalanların da, TBK m. 53/3 hükmünden yararlanacağı; bununla birlikte hakim takdir yetkisini kullanırken hükmün uygulama alanını dar tutması gerektiği kabul edilmektedir⁴⁹. Müstakbel destek olma bakımından, anne-baba için küçük çocukların⁵⁰, bir nişanlı için diğer nişanlının destek durumu örnek gösterilmektedir⁵¹.

40 Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, s. 299-300; Oğuzman, Öz, s. 103; Eren, s. 775; Gökyayla, s. 45; Ergüne, s. 12; Çakırca, s. 176.

41 Oğuzman, Öz, s. 103; Hatemi, s. 100; Özel, Yansıma Zarar, s. 93, 97; Gökyayla, s. 60-61; Ergüne, s. 12; Çakırca, s. 179; Baysal, s. 184; Kılıçoğlu, s. 36.

42 Gökyayla, s. 60-61; Kılıçoğlu, s. 36.

43 Gökyayla, s. 64; Çakırca, s. 181; Kılıçoğlu, s. 36-37.

44 Gökyayla, s. 64; Çakırca, s. 181.

45 Gökyayla, s. 65.

46 Oğuzman, Öz, s. 103; Gökyayla, s. 65; Çakırca, s. 181.

47 Oğuzman, Öz, s. 103; Eren, s. 777; Ergüne, s. 14; Çakırca, s. 168.

48 Oğuzman, Öz, s. 103; Eren, s. 776-777; Ergüne, s. 13; Çakırca, s. 168.

49 Hatemi, s. 100; Eren, s. 780; Oğuzman, Öz, s. 106. Küçük yaşta henüz çalışma çağına gelmemiş çocukların farazi destek olarak kabul edilebileceğine ilişkin bkz. Özgür Hakan Çavuş, "Destekten Yoksun Kalma Tazminatı Kapsamında Çocuğun Durumu", *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Yıl: 2020, Cilt: 10, Sayı: 1, s. 51.

50 Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu'nun 22.06.2018 tarih ve E. 2016/ 5, K. 2018/ 6 sayılı kararında, anne-babanın, çocuğun haksız fiil sonucu ölmesi nedeniyle açtığı destekten yoksun kalma tazminat davalarında, desteklik ilişkisinin varlığının ispatı için SGK'dan gelir bağlanması şartının aranmayacağına ve bu davalarda çocukların anne-babaya destek olduklarının karine olarak kabulünün gerektiğine hükmedilmiştir. Karar için bkz. www.sinerjimevzuat.com.tr. E.T. 20.02.2021.

51 Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, s. 303; Hatemi, s. 100; Eren, s. 780; Oğuzman, Öz, s. 106; Ergüne, s. 14.

2. Ölüm Halinde Yansıma Yoluyla Manevi Zarar (TBK m. 56)

Türk tazminat hukukunda, yansıma yoluyla zarara uğrayanların bu zararlarının giderilmesine olanak tanıyan hükümlerden bir diğeri, haksız fiil sonucu ölüm halinde, ölenin yakınlarının manevi zararlarının tazminine ilişkin düzenlemedir (TBK m. 56/2). Söz konusu hükümde, "ölenin ailesi" kavramı yerine "ölenin yakınları" ifadesinin tercih edildiği görülmektedir. Böylece, ölenle aile bağı olmayan ancak başka duygusal yakınlık bağı olan kişilere de manevi tazminat hakkı tanınmaktadır⁵². Örneğin, ölenin nişanlısı, çok yakın iş ve ev arkadaşları bu kapsamda değerlendirilebilir. TBK m. 56/2 çerçevesinde, ölenin yakınları doğrudan değil, dolaylı olarak zarar gören kişilerdir. Zira haksız fiil doğrudan mağdur olan ölen kişiye yönelmiştir. Buna bağlı olarak, ölenin yakınlarının manevi tazminat talebi, yansıma yoluyla zararın giderilmesine ilişkindir.

Yansıma yoluyla manevi tazminat taleplerinde, ölenin yakını kavramı her somut olayın özelliklerine göre değişecektir⁵³. Hakim, ölenle yakın duygusal ilişki içinde bulunan ve onun ölümü neticesinde acı ve ızdırap duyan kişinin manevi tazminat talebi karşısında, hayat deneyimlerimize göre böyle bir acı ve ızdırabın doğmasının mümkün kabul edildiği hallerde, manevi zararın varlığı sonucuna ulaşarak tazminata hükmedecektir. Bu noktada, ölüme bağlı üzüntü ile gerçekte uğranılan manevi zararın karıştırılmaması gerekmektedir. Örneğin, ölenin iş arkadaşı, iş ortamında ölenin yokluğunu hissettiği ve üzüldüğü için manevi tazminat talebinde bulunamayacaktır⁵⁴.

3. Bedensel Bütünlüğün İhlali Halinde Yansıma Yoluyla Manevi Zarar

Türk hukukunda, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önceki dönemde, bedensel zarara uğrayan kişilerin yakınlarının manevi zararlarının tazminine ilişkin bir hükme yer verilmemekteydi. Yargıtay, uzun yıllar bedensel zarara uğrayan kişilerin yakınlarının manevi zararlarının tazmini taleplerini reddederken⁵⁵, daha sonraki içtihatlarında, söz konusu ta-

52 Eren, s. 820; Kılıçoğlu, s. 41.

53 Kılıçoğlu, s. 42. Örneğin, bir kişinin ölümü neticesinde, nişanlısı ya da kuzeni manevi zarara uğrayabilecekken, yeni girdiği işteki arkadaşları ya da komşusunun manevi zarar iddiaları inandırıcı olmayabilecektir. Bkz. Kılıçoğlu, s. 42.

54 Kılıçoğlu, s. 42.

55 Y. 4. HD., 4.5.1967, 3865 K.; Y. 4. HD., 14.2.1966, 1733 K.; Y. 4. HD., 6.2.1974, K. 486; Y. 4. HD., 17.9.2001, E. 2001/ 4012, K. 2011/8028; Y. 21. HD., 12.6.2003, E. 2003/ 4754, K. 2003/ 5612; Y. 4. HD., 16.9.2008, E. 2007/ 11856, K. 2008/10369. Karar için bkz. Kılıçoğlu, s. 48. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 17.6.1975 tarih ve E. 1974, K. 7807 sayılı kararında, çocuklarının bedeninde meydana gelen bir zarar nedeniyle manevi zararlarının tazminini talep eden annesinin, mülga 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 47-49. maddeleri kapsamında, manevi zararlarının tazmin edilemeyeceği sonucuna ulaşmıştır. Karar için bkz. Kılıçoğlu, s. 48.

lepleri, 818 sayılı mülga Borçlar Kanunu (BK) m. 49 (kişilik haklarının ihlali) hükmüne dayandırmak suretiyle kabul etmeye başlamıştır⁵⁶.

6098 sayılı TBK m. 56/2 hükmünde, ağır bedensel zarar halinde, zarar görenin yakınlarına da manevi tazminat ödenebileceği hüküm altına alınmıştır. Söz konusu manevi tazminat talebi bakımından, öncelikle, haksız fiil sonucu, kişinin beden ya da vücut bütünlüğünün kast ya da ihmale dayanan bir saldırı sonucu zedelenmesi gerekmektedir; bu anlamda, söz konusu saldırının kişinin bedensel bütünlüğünde bir değişikliğe yol açması ya da iz bırakması şart değildir⁵⁷. Bedensel zarara uğrayanın yakınlarının manevi zararlarının karşılanabilmesi için bir diğer şart, bedensel zararın ağır olmasıdır.

Doktrinde, ağır bedensel zarar ile kişinin bedensel bütünlüğüne yönelik saldırının ağır olmasının kastedildiği ifade edilmektedir⁵⁸. Bu bağlamda, kişiyi öldürmeye teşebbüs, kişinin işkenceye tabi tutulması, kişinin sakat kalmasına sebebiyet verilmesi, kişinin kaçırılması ve ırzına geçilmesi, bir ana babanın gözlerinin önünde çocuğunun trafik kazası geçirmesi, bir kocanın cinsel iktidarının kaybına neden olan bir fiilin işlenmesi gibi haller, ağır bedensel zarar olarak kabul edilecektir⁵⁹. Yargıtay'ın 17.6.2019 tarihli bir kararında⁶⁰ ise, TBK m. 56 çerçevesinde, ağır bedensel zarara uğrayanın yakınlarının manevi tazminat talebine ilişkin uyuşmazlıkta, bedensel zarara uğrayanın %25 oranındaki sürekli iş göremezlik durumunun, ağır bedensel zarar koşulunu sağlamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

56 Y. 4. HD., 31.3.2010, E. 2009/7006, K. 2010/3708; Y. HGK., 17.02.2010, E. 2010/4-77, K. 2010/82. Kararlar için bkz. www.sinerjimevzuat.com.tr. E.T. 06.01.2021. Ayrıca bkz. Yargıtay 17. HD., 8.10.2020, E. 2019/ 2499, K. 2020/ 5383. Karar için bkz. www.kazanci.com. E.T. 04.01.2021.

818 sayılı mülga Borçlar Kanunu'nun yürürlükte olduğu dönemde ileri sürülen bir görüş uyarınca, mülga BK m. 49 hükmünün koşullarının gerçekleşmesi halinde, bedensel bütünlüğü ihlal edilen kişinin yakınlarının da manevi tazminat talepleri kabul edilmelidir; zira bu durumda bedensel bütünlüğü ihlal edilenlerin dolayısıyla değil, doğrudan doğruya kendi hukuki varlıklarına aykırı davranılması sonucu uğranılan bir manevi zarar söz konusudur. Bkz. Tandoğan, Üçüncü Şahsın Zararı, s. 8; Hatemi, s. 109-110; Özel, Yansıma Zarar, s. 103. Buna karşılık, doktrinde, bedensel bütünlüğü zedelenen bir kişinin yakınına, 818 sayılı mülga Borçlar Kanunu m. 49 hükmü çerçevesinde manevi tazminat ödenebilmesi için, bu kişinin şeref, haysiyet, özel yaşam, isim, resim gibi maddi nitelikte olmayan değerlerine bir saldırının olması gerektiği vurgulanmakta; sözü geçen taleplerde, bu değerlerden hangisinin ihlal edildiği sorgulanmaktadır. Bkz. Kılıçoğlu, s. 48-49.

57 Kılıçoğlu, s. 50.

58 Kılıçoğlu, s. 50.

59 Eren, s. 821; Kılıçoğlu, s. 50.

60 Yargıtay 21. HD., 17.06.2019, E. 2018/ 5037, K. 2019/ 4405. Karar için bkz. www.kazanci.com. E.T. 04.01.2021.

Söz konusu manevi tazminat talebi, bedensel bütünlüğü zedelenen kişinin yakınlarına tanınmıştır⁶¹. Ölüm halinde yansıma yoluyla manevi zararın tazmininde olduğu gibi, ağır bedensel zararın varlığı halinde de, bedensel bütünlüğü zedelenen kişi ile yakın duygusal bağı olan kişiler tazminat talebinde bulunacak; bu tazminat talebi için kan bağına varlığı aranmayacaktır⁶².

II. Yansıma Yoluyla Zararların Tazmini Taleplerine Uygulanacak Hukukun Belirlenmesinde Zarar Yeri Kriteri

A. Haksız Fiilden Doğan Uyuşmazlıklarda Zarar Yeri Hukukunun Uygulanması

1. Zarar Yeri Kavramının Hangi Hukuka Göre Vasıflandırılacağı Meselesi

Yabancılık unsuru taşıyan haksız fiil uyuşmazlıklardan doğan davalarda uygulanacak hukuk konusunda, çeşitli hukuk düzenlemelerinde farklı bağlama noktaları kullanılmakla birlikte, aşağıda⁶³ hem Türk hukuku hem de karşılaştırmalı hukuk örnekleri bakımından yer vereceğimiz üzere, "zarar yeri" hukuku sıklıkla kullanılan geleneksel bir bağlama noktası teşkil eder. Zararın meydana geldiği ülke hukukunun tespit edilebilmesi için öncelikle, "zarar yeri" kavramının içeriğinin belirlenmesi gerekir.

Yerleşim yeri, mutad mesken, ifa yeri, hukuki işlemin yapıldığı yer, haksız fiilin ika yeri gibi kavramların anlam ve içerikleri milli hukuk sistemlerinde farklılık arz eder. Bu bağlama noktalarından hareketle yabancı bir hukukun uygulanacağı sonucuna ulaşılmış ve fakat somut olayda uygulanacak hukukta bu kavramın içeriği hâkimin hukukundaki (lex fori) içerikten farklıysa, bağlama noktasının hangi hukuktaki anlamının esas alınacağı problemi ile karşılaşılır; bu konu "bağlama noktasının vasıflandırılması sorunu" ya da "bağlama noktasında vasıf ihtilafı" olarak adlandırılır⁶⁴.

61 Ağır bedensel zarara uğrayanın yakınlarının manevi zararı her ne kadar doktrinde bir yansıma yoluyla zarar olarak ele alınsa da, Yargıtay'ın çeşitli kararlarında, bu zararın yansıma yoluyla değil, doğrudan doğruya zarar olduğu vurgulanmıştır. Bkz. Y. 17. HD., 3.4.2019, E. 2016/10068, K. 2019/4045; Y. 17. HD., 2.4.2019, E. 2016/8149, K. 2019/3985. Kararlar için bkz. www.kazanci.com. E.T. 4.1.2021.

62 Kılıçoğlu, s. 51.

63 Bkz. II/ A/ 2/ a/ aa.

64 Cemal Şanlı, Emre Esen, İnci Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 8. Bası, Beta, İstanbul, 2020, s. 45; Aysel Çelikel, Bahadır, Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 16. Bası, Beta, İstanbul, 2020, s. 75-76. Doktrinde, bu sorun, "bağlama noktalarının yorumlanması sorunu" olarak da ifade edilmektedir. Bkz. Ergin Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 22. Bası, Beta, İstanbul, 2017, s. 105; Gülin Güngör, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, Yetkin, Ankara, 2021, s. 51.

Anlam ve içeriği tartışma konusu olan bağlama noktasının ait olduğu ve içinde yer aldığı ülke hukukuna göre çözümlenmesi gerektiği kabul edilmektedir⁶⁵. Buna göre, Türk mahkemeleri önündeki bir uyuşmazlıkta, 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun⁶⁶ (MÖHUK) hükümleri çerçevesinde uygulanacak hukuk belirlenirken, zarar yeri bağlama noktası, Türk kanunlar ihtilafı kuralları arasında yer aldığından, bu kavram Türk hukukuna göre yorumlanacaktır.

Zarar yeri kavramının Türk hukukuna göre vasıflandırılması sonucu, doğrudan zarar-dolaylı zarar ya da yansıma yoluyla zarar ayrımlarından ne anlaşılması gerektiği, çalışmamız ilk kısmında⁶⁷ yer verdiğimiz esaslar çerçevesinde belirlenecektir. Bununla birlikte, zarar yeri belirlenirken doğrudan zarar yerinin mi esas alınacağı yoksa örneğin, haksız fiile bağlı tedavi giderleri ya da çalışma kaybı gibi dolaylı zararların da zarar yerinin belirlenmesinde dikkate alınıp alınmayacağı ya da yansıma yoluyla zarar gören kişilerin talepleri bakımından zarar yerinin nasıl belirleneceği sorularının ayrıca cevaplandırılması gerekmektedir. Zira bu konuda farklı hukuk düzenlemeleri, içtihat ve doktrin görüşleri bulunmaktadır. Çalışmamızın aşağıdaki başlıklarında, sırasıyla, zarar yerinin belirlenmesinde doğrudan zarar – dolaylı zarar ayrımı ve yansıma yoluyla zararlar da doğrudan zarar yerinin esas alınabilirliği konuları incelenecektir.

2. Zarar Yerinin Belirlenmesinde Doğrudan Zarar Yerinin Esas Alınması

a. Maddi Zararların Tazmini Talepleri Bakımından

i. Uygulanacak Hukukun Belirlenmesinde Zarar Yeri

Yabancılık unsuru taşıyan haksız fiil ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklarda uygulanacak hukuka ilişkin genel düzenleme MÖHUK m. 34 hükmünde yer almaktadır. MÖHUK m. 34 kapsamında, haksız fiilin gerçekleşmesinden sonra taraflarca açıkça bir hukuk seçimi yapılmamış olması halinde, haksız fiilin meydana geldiği yer hukuku uygulanacak (lex loci delicti); haksız fiilin gerçekleştiği yer ile zararın meydana geldiği yerin farklı ülkelerde bulunması durumunda ise⁶⁸, MÖHUK m. 34/2 uyarınca, zararın meydana geldiği ülke huku-

65 Nomer, s. 107; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s. 45; Çelikel, Erdem, s. 89; Güngör, s. 51.

66 RG., 12.12.2007, S. 26728.

67 Bkz. I/ B, C.

68 Zararın, haksız fiilin işlendiği ülkeden farklı bir ülkede ortaya çıkmasına ilişkin olarak çeşitli örnekler verilebilir. Örneğin, Almanya'dan Fransa'ya giden bir aracın içine henüz Almanya sınırındayken bir patlayıcı yerleştirilmesi ve araç Fransa'ya geçtikten sonra patlatılması halinde, zarar yeri Fransa olarak kabul edilecektir. Bkz. Gizem Yılmaz, "Türk Milletlerarası Özel Hukuku ve Roma II Tüzüğü Kapsamında Haksız Fiilden Doğan Akit Dışı Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukukun Mukayeseli Olarak İncelenmesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi*

ku uygulama alanı bulacaktır (lex loci damni). Bununla birlikte, haksız fiilden doğan borç ilişkisinin başka bir ülke ile daha sıkı ilişkili olması halinde, haksız fiilden doğan talepler bu ülke hukukuna tabi olacaktır.

Zarar yeri ile kastedilen haksız fiil sonucunun ortaya çıktığı yerdir⁶⁹. Çalışmamızın ilgili kısmında yer verildiği üzere haksız fiile bağlı doğrudan sonuçların yanı sıra dolaylı sonuçlar hatta yansıma yoluyla görülen zararlar da mevcut olabilmektedir⁷⁰. Bu zararların tazmini talepleri bakımından zarar yeri neresidir? Diğer bir ifadeyle zarar yeri hangi sonucun meydana geldiği yerdir? Kanunda haksız fiile bağlı doğrudan sonuçların mı yoksa dolaylı sonuçların mı dikkate alınacağı konusunda bir açıklık bulunmamaktadır. Konuya ilişkin olarak doktrinde fikir birliği mevcut değildir.

Doktrinde, zararın meydana geldiği yerin, hukuken korunan bir değerini doğrudan ihlal edildiği yer olduğu; haksız fiilin hazırlıklarının yapıldığı ya da dolaylı zararın meydana geldiği yerin, zarar yerinin tespitinde dikkate alınmayacağı kabul edilmektedir⁷¹. Buna göre, örneğin, A ülkesinde satın alınan konserve, B ülkesinde yenmiş ve kişi C ülkesinde hastaneye kaldırılmışsa, sonuç yeri B ülkesidir; zira hukuken korunan menfaat haksız fiilden B ülkesinde etkilenmiş ve hukuka aykırı fiilin zararlı sonuçları bu ülkede meydana çıkmıştır⁷².

Karşılaştırmalı hukuk örneklerine bakıldığında, Türk hukukundaki baskın görüşe benzer bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. İsviçre hukukunda,

Hukuk Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2016, Cilt: 22, Sayı: 3, s. 3126. Benzer şekilde, İsviçre'deki bir klinikte çalışan doktorun İstanbul'da ikamet etmekte olan hastasına kronik hepatit teşhisi koyarak yan etkileri konusunda hastasını bilgilendirmeden ilaç vermesi ve hastanın bu ilacı İstanbul'da kullanarak ağır yan etkileriyle karşılaşması durumunda, zararın doğduğu yer İstanbul olacaktır. Bkz. Nomer, s. 470-471. Ayrıca, bir ülkedeki nehre bırakılan zehirli atıkların başka bir ülkede ulaştığı yer (bkz. Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s. 45; Çelikel, Erdem, s. 463; Ziya Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 1. Bası, Vedat, İstanbul, 2020, s. 66-67; Yılmaz, s. 3126) ya da hakaret içeren bir e-postanın okunduğu yer veya atılan kurşunun isabet ettiği ülke zarar yeri teşkil edecektir. Bkz. Nomer, s. 361; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s. 45.

69 Turgut Turhan, *Haksız Fiilden Doğan Kanunlar İhtilafları Alanında İka yeri Kuralları*, Dayımlarlı, Ankara, 1989, s. 364; Sibel Özel, "Milletlerarası Özel Hukukta İmalatçının Sorumluluğu", *Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan Cilt I*, Beta, İstanbul, 2001, s. 888; Ayşe Elif Uslu Karataş, "Kişilik Haklarının Medya ve İnternet Yoluyla İhlalinde Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin AB Yetki Kuralları Çerçevesinde Değerlendirilmesi", *Kişilik Haklarına İlişkin Güncel Sorunlar*, Editörler: Sanem Aksoy Dursun / Arzu Genç Arıdemir, On İki Levha, İstanbul, 2020, 247.

70 Doğrudan zarar – dolaylı zarar ayrımı ve yansıma yoluyla zarar kavramı ile karşılaştırılmasına ilişkin açıklamalar için bkz. I / C.

71 Gülören Tekinalp, Ayfer Uyanık, *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları*, 13. Bası, Vedat, İstanbul, 2016, s. 356; Nomer, s. 361; Özel, İmalatçının Sorumluluğu, s. 888; Yılmaz, s. 3126. Benzer görüşte bkz. Turhan, s. 364-365; Güngör, s. 203. Medya yoluyla kişilik hakkı ihlallerinde, zarar yerinin tespitine ilişkin açıklamalar için bkz. Sibel Özel, *Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması*, Seçkin, Ankara, 2004, s. 94, vd.

72 Tekinalp, Uyanık, s. 356.

İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu (İMÖHK) m. 133 gereği, haksız fiili işleyen ile haksız fiil mağdurunun mutad meskenlerinin aynı ülkede bulunmaması durumunda, haksız fiilden doğan talepler, haksız fiilin işlendiği ülke hukukuna tabi olacak (lex loci delicti); bununla birlikte, haksız fiilin sonuçlarının başka bir ülkede doğması ve haksız fiili işleyenin sonucun bu ülkede doğabileceğini öngörebilmesi halinde, haksız fiilin sonuç doğurduğu ülke hukuku uygulama alanı bulacaktır.

Haksız fiilin sonucu ile kastedilen, malın uğradığı doğrudan hasar ya da hukuki menfaatin doğrudan ihlalidir⁷³. Buna göre, bedensel ya da manevi bütünlüğün ihlali durumunda, haksız fiilin sonuç doğurduğu yer, bu ihlale bağlı muhtemel sonuçların doğduğu yer değil, bu ihlalin meydana geldiği yerdir⁷⁴. Aynı şekilde, haksız fiilden doğan dolaylı malvarlığı zararları uygulanacak hukukun tespitinde dikkate alınmayacaktır; buna bağlı olarak, bir kazanın mağdurunun yerleşim yeri, uygulanacak hukuk bakımından belirleyici olmayacaktır⁷⁵. İsviçre Federal Mahkemesi, salt malvarlığı zararları bakımından, haksız fiilin sonucunun doğduğu yerin, zarar görenin malvarlığının ilk ve doğrudan maruz kaldığı yer olduğu görüşündedir; bu yer, zarar görenin yerleşim yerine işaret etmemektedir⁷⁶.

Akit Dışı Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuk Hakkındaki Avrupa Topluluğu Tüzüğü (Roma II Tüzüğü)⁷⁷ kapsamında ise, haksız fiilden doğan uyumsuzluklarda, taraflarca bir hukuk seçiminin yapılmadığı hallerde, Türk ve İsviçre hukuklarından farklı olarak, "haksız fiilin işlendiği yer" bağlama noktasına yer verilmeksizin "zarar yeri hukukunun" uygulanacağı (lex loci damni) kabul edilmiştir (m. 4).

Roma II Tüzüğü m. 4 kapsamında, zarar yeri, doğrudan zararın meydana geldiği yerdir⁷⁸. Söz konusu hükümde, dolaylı zararın dikkate alınmayaca-

73 ATF 113 II 476, 479, C. 3; ATF 125 III 103, 105, c. 2b/aa. Bkz. www.swisslwx.ch. E.T. 23.01.2021.

74 Andrea Bonomi, *Commentaire Romand Loi Sur le Droit International Privé*, Edité par Andreas Bucher, Helbing Lichtenhahn, 2011, s. 1117.

75 Bonomi, s. 1117.

76 ATF 125 III 103, 105 s., c. 2b; ATF 133 III 323, 328, c. 2. 3. Bkz. www.swisslwx.ch. E.T. 23.01.2021.

77 Tüzüğün Fransızca metni için bkz.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R0864&from=FR>. E.T. 11.01.2021.

78 Andrew Dickinson, *The Rome II Regulation – The Law Applicable to Non- Contractual Obligations*, Oxford, 2008, s. 307; Jan von Hein, *Rome Regulations-Commentary on the European Rules of the Conflict of Laws*, Edited by Galf-Peter Callies, Wolters Kluwer, 2011, s. 406-407; Gerard Hohloch, "The Rome II Regulation: An Overview-Place of Injury, Habitual Residence, Closer Connection and Substantive Scope: The Basic Principles", *Yearbook of Private International Law*, Volume 9 (2007), s. 7; Eric Loquin, "La Règle de Conflit Générale En

ğı açıkça düzenlenmiştir. Doğrudan zararın meydana geldiği yer hukukunun esas alınmasının, haksız fiilden sorumlu olduğu iddia edilen kişi ile zarar görenin menfaatleri arasında adil bir denge kurulmasını sağladığı, bunun aynı zamanda, maddi sorumluluğa ilişkin modern yaklaşımı da yansıttığı ifade edilmektedir⁷⁹. Bu görüş uyarınca, dolaylı zararın, zarar yerinin tespitinde dikkate alınması, haksız fiili işleyen kişi bakımından öngörülemez bir hukukun uygulanmasına neden olabilecektir⁸⁰.

Doktrinde, zarar yeri tespit edilirken dolaylı zararın meydana geldiği yerin dikkate alınmayacağına ilişkin çeşitli örnekler verilmektedir. Buna göre, Örneğin, A ülkesinde meydana gelen bir araba kazasında yaralanan kişi, tedavi için B ülkesine gidip orada ölürse, A ülkesi zarar yeri olarak kabul edilecektir⁸¹. Bu durumda, ölümün gerçekleştiği yerin zarar yeri olarak kabulü halinde, öngörülebilirliğin azalacağı ifade edilmektedir⁸².

Roma II Tüzüğü'ne ilişkin Komisyon Tasarısı hakkındaki açıklayıcı raporda⁸³, dolaylı zararın meydana geldiği yerin uygulanacak hukukun tespitinde dikkate alınmayacağı vurgulanarak, örneğin bir trafik kazasında, doğrudan zarar yerinin çarpışmanın meydana geldiği yer olduğu, başka bir ülkede meydana gelen ekonomik ya da maddi olmayan zararın bu anlamda belirleyici olmayacağı belirtilmektedir. Buna göre, örneğin, B ülkesinde meydana gelen bir motor kazasının, A ülkesinde bir kazanç kaybına neden olması durumunda, bu kazadan doğan talepler bakımından Tüzük m. 4/1 gereği, B ülkesi hukuku

Matiere de Delit dans le Règlement du 11 Juillet 2007 (Rome II)", *Le Règlement Communautaire Rome II Sur la Loi Applicable Aux Obligations Non-Contractuelles* (Sous la direction de Sabine Courneloup et Natalie Joubert, Année 2008, Volume 31, Litec, s. 37; Ivo Bach, *Rome II Regulation Pocket Commentary*, Edited by Peter Huber, 2011, s. 70-71; Bernard Audit, Louis d'Avout, *Droit International Privé*, Septième Edition Refondue, ECONOMICA, 2013, s. 787; Günseli Öztekin Gelgel, *Akit Dışı Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuk Hakkındaki Avrupa Birliği Düzenlemesi*, Beta, İstanbul, 2006, s. 117; Zeynep Derya Tarman, *Akit Dışı Borç İlişkilerinde Uygulanacak Hukuk Hakkındaki Avrupa Topluluğu Tüzüğü (Roma II)*, *AÜHFD*, Yıl: 2008, Cilt: 57, Sayı: 2, s. 199; Yılmaz, s. 3132.

79 Cheshire, North, Fawcett, *Private International Law*, 15th Edition, Oxford, 2017, s. 810; Dickinson, s. 307; Loquin, s. 41; Bach, s. 71. Ayrıca bkz. von Hein, s. 401-402.

80 Bach, s. 71.

81 von Hein, s. 407; von Hein, Jan, Article 4 and Traffic Accidents, The Rome II Regulation on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations- A New International Litigation Regime, Edited by John Ahern&William Binchy, Martinus Nijhoff, 2009, s. 159; Loquin, s. 37. Benzer bir örnekte mirasçılardan ölümüne bağlı tazminat talepleri bakımından ölümün gerçekleştiği değil kazanın meydana geldiği ülke hukukunun uygulanması gerektiğine ilişkin olarak bkz. Tarman, s. 199.

82 von Hein, s. 408; von Hein,, Article 4, s. 159.

83 Proposal For a Regulation Regulation Of The European Parliament And The Council On The Law Applicable To Non-Contractual Obligations ("Rome II") Explanatory Memorandum, s. 11-12. Raporun Fransızca metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52003PC0427&from=EN.E.T.13.1.2021>.

uygulama alanı bulacak; mağdurun malvarlığının D ülkesinde bulunması ve ekonomik kaybı bu ülkede hissetmesi, uygulanacak hukuk bakımından bir fark yaratmayacaktır⁸⁴. Komisyon, bu örnekte, Avrupa Adalet Divanı'nın Brüksel Konvansiyonu'nun 5. maddesine ilişkin olarak aşağıda yer vereceğimiz *Marinari* kararına atıfta bulunmuştur. Lüksemburg, Hollanda, İtalya gibi bazı üye devletler ise, Komisyon Tasarısı'nda yer alan doğrudan-dolaylı zarar ayırımı belirsizliğe neden olacağı gerekçesiyle eleştirmiştir⁸⁵.

Haksız fiil mağdurunun bedensel bütünlüğünün bir ülkede ihlal edildikten sonra, başka bir ülkede durumunun kötüleşmesi durumunda zarar yerinin neresi olacağı meselesinin ayrıca üzerinde durulması gerekmektedir. Örneğin, E ülkesinde meydana gelen bir yaralanma sonucu, mağdurun durumunun F ülkesinde kötüleşmesi durumunda hangi ülke zarar yeri olarak kabul edilecektir? *Henderson v. Jaouen* kararında, İngiliz İstinaf Mahkemesi, *Marinari* kararındaki gerekçeyi kıyas yoluyla uygulayarak, her ne kadar davacının durumu İngiltere'de kötüleşmiş olsa dahi, yaralanmaya sebep olan kazanın ve bedensel bütünlüğün ihlalinin ilk olarak Fransa'da gerçekleşmiş olmasından hareketle, Fransa'yı zarar yeri olarak kabul etmiştir⁸⁶.

Kararda ulaşılan sonucun, Roma II Tüzüğü kapsamında da, mağdurun mutad meskeni hukuku lehine bir yaklaşımın engellenmesi ve uygulanacak hukukun öngörülebilirliğinin sağlanması bakımından, yerinde olduğu ifade edilmektedir⁸⁷. Doktrinde, zararın meydana geldiği yerin, haksız fiil mağdurunun mutad meskeninin bulunduğu ülke olarak ele alınmaması; doğrudan zarar yerinin esas alınması sonucu haksız fiil ilişkisiyle gerçek bağlantısı olmayan bir ülke hukukunun uygulanacak hukuk olarak tespiti halinde, Tüzük m. 4/3 kapsamında daha sıkı ilişkili hukukun uygulanması gerektiği belirtilmektedir⁸⁸. Buna karşılık, doktrindeki bir diğer görüş, Roma II Tüzüğü m. 4/1 hükmünde, dolaylı zararın gerçekleştiği yerin uygulanacak hukukun tespitinde dikkate alınmayacağına açıkça belirtilmiş olmasının, zarar yerinin belirlenmesindeki tereddütleri tamamen ortadan kaldırmayacağını; yerindeliği tartışılabilir olmakla birlikte, çoğu durumda, mağdurun yerleşim yeri hukukunun zarar yeri hukuku olarak uygulama alanı bulacağını savunmaktadır⁸⁹.

84 Dickinson, s. 314. Kaza nedeniyle tedavinin gerçekleştiği yerin de zarar yeri olarak kabul edilemeyeceğine ilişkin olarak bkz. Bach, s. 72.

85 Dickinson, s. 308.

86 Cheshire, North, Fawcett, s. 812; Dickinson, s. 315; Bach, s. 74.

87 Dickinson, s. 315; Bach, s. 75.

88 Dickinson, s. 308. Salt ekonomik zararlar bakımından, zarar görenin mutad meskeninin zarar yeri olarak ele alınmayacağına ilişkin olarak ayrıca bkz. Cheshire, North, Fawcett, s. 811; Bach, s. 77-78.

89 Audit, d'Avout, s. 787. Zarar yerinin çoğu durumda zarar görenin yerleşim yeri ile örtüşeceği-

ii. Yetkili Mahkemenin Belirlenmesinde Zarar Yeri

Zarar yerinin belirlenmesinde doğrudan zarar yerinin esas alınacağına ilişkin genel kabul, uygulanacak hukukun yanı sıra, yetkili mahkemenin belirlenmesi konusunda da karşımıza çıkmaktadır. Haksız fiilden doğan taleplerde, yetkili mahkeme belirlenirken kullanılan "zarar yeri" bağlama noktası yorumlanırken, talepte bulunanın kim olduğundan bağımsız olarak, dolaylı ya da yansıma yoluyla uğranılan zararın değil, doğrudan zararın esas alınması gerektiği gerek Türk hukukunda gerek karşılaştırmalı hukuk örneklerinde çoğunlukla kabul edilmektedir.

Yabancılık unsuru taşıyan haksız fiil ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tesisinde kullanılacak özel yetki kuralları, MÖHUK m. 40 hükmünün iç hukukun yer itibarıyla yetki kurallarına yaptığı gönderme gereği 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu⁹⁰ (HMK) m. 16 düzenlemesinde yer almaktadır. Söz konusu hüküm gereği, haksız fiilden doğan uyuşmazlıklarda, haksız fiilin işlendiği yer, muhtemel zarar yeri ve zarar görenin yerleşim yeri mahkemelerinin yanı sıra zararın meydana geldiği yer mahkemesi de yetkili olacaktır.

Doktrinde, HMK m. 16'ya ilişkin Hükümet gerekçesinde ve Yargıtay kararlarında bu yönde bir açıklık bulunmamakla birlikte, zararın meydana geldiği yerin, hukuka aykırı fiilin "doğrudan sonucu olan zararların" meydana geldiği yer olarak anlaşılması gerektiği savunulmaktadır⁹¹. Doktrindeki bir diğer görüş uyarınca ise, haksız fiilin birçok örneğinde, fiil nerede işlenirse işlensin, sonuç olarak mağdurun evi, ailesi etkileneceğinden, zararın meydana geldiği yer çoğunlukla mağdurun kendi yerleşim yeri olacaktır⁹². Buna göre, örneğin, İstanbul'da yerleşik ancak İzmir'in Seferihisar ilçesindeki mandalina bahçesinin sağladığı gelirle geçinen bir ailenin düşmanı bahçedeki bütün mandalina ağaçlarını keserse, fiilin işlendiği yer İzmir iken, zararın meydana geldiği yer, mağdurun ve ailesinin yerleşik olduğu İstanbul olarak kabul edilecektir⁹³.

Kanaatimizce, doğrudan-dolaylı zarar ayırımına ilişkin yapılan tartışmalar, kanunlar ihtilafı alanında MÖHUK m. 34 hükmü çerçevesinde bir anlam ifade etmekle birlikte, bu tartışmanın HMK m. 16 hükmü çerçevesinde pratik bir

ne ilişkin olarak ayrıca bkz. Simon Othenin- Girard, "Règlement Rome II et LDIP: Quelques Points De Convergence et de Divergence", *RSJ* 105/2009, s. 385.

90 RG., 04.02.2011, S. 27836.

91 Ulusu Karataş, s. 247. Aynı yönde bkz. İpek Sarıöz, "HMK'nın 16. Maddesi Uyarınca Haksız Fiillerden Doğan Uyuşmazlıklarda Yetkili Mahkemenin Tespiti ve Hükmün Türk Milletlerarası Usul Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, 2012/1, s. 167.

92 Bilge Umar, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 2. Basım, Yetkin, Ankara, 2014, s. 61.

93 Umar, s. 61.

sonucu olmayacaktır. Zira haksız fiile dayalı sorumluluk davalarında HMK m. 16 uyarınca yetkili mahkemelerden biri zarar görenin yerleşim yeri mahkemesidir ve dolaylı zararın, zarar yerinin tespitinde esas alınamayacağı, buna bağlı olarak zarar yerinin zarar görenin yaşadığı yere bağlı olarak belirlenemeyeceği savunulsa dahi, zarar görenin yerleşim yeri mahkemeleri de HMK m. 16 çerçevesinde milletlerarası yetkiye sahip olacaktır.

Karşılaştırmalı hukuk örneklerine baktığımızda ise, İsviçre hukukunda, kanunlar ihtilafı alanında olduğu gibi, Türk hukukundakine benzer bir kanuni düzenlemenin ve uygulamanın bulunduğunu görmekteyiz. İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu (MÖHK) m. 129 gereği, haksız fiilden doğan davalarda, haksız fiilin işlendiği yer ile haksız fiilin sonuçlarının doğduğu yer mahkemeleri de yetkilidir. Haksız fiilin sonuçlarının doğduğu yer ile kastedilen, ilk ve doğrudan zararın meydana geldiği yerdir⁹⁴. Buna göre, haksız fiilin sadece dolaylı sonuçlarının İsviçre’de gerçekleşmesi, İsviçre mahkemelerinin yetkisinin tesisi için yeterli olmayacaktır. Doğrudan-dolaylı zarar arasında yapılan bu ayırım, sadece doğrudan mağdurun taleplerinden doğan davalarda değil, üçüncü kişilerin yansıma yoluyla uğradıkları zararların tazmini talepleri bakımından da uygulanacaktır⁹⁵. Buna göre, yansıma yoluyla zarar görenlerin talepleri bakımından yetkili mahkeme, İsviçre MÖHK m. 129 kapsamında, doğrudan (ilk) zararın meydana geldiği yer mahkemesi olacaktır.

Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ile Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Brüksel I Bis Recast Tüzüğü (1215/ 2012)⁹⁶ m. 7/2 uyarınca ise, haksız fiilden doğan uyuşmazlıklar bakımından, haksız fiilin gerçekleştiği ya da gerçekleşme ihtimalinin bulunduğu üye devlet mahkemesinde dava açılacaktır. Avrupa Adalet Divanı’nın (ABAD), 30.11.1976 tarihli *Mines de Potasse d’Alsace* kararında (21/ 76) ⁹⁷, haksız fiilin gerçekleştiği yer olarak hem haksız fiilin hem de zararın meydana geldiği yerin anlaşılması gerektiği, söz konusu hüküm uyarınca bu iki yer mahkemesinin de yetkili olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Zararın meydana geldiği yer ile kastedilen, haksız fiil sonucu doğrudan zararın meydana geldiği yerdir⁹⁸. Buna göre, örneğin, Belçika’da ikamet eden bir

94 Bonomi, s. 1101.

95 Bonomi, s. 1101.

96 Tüzüğün Fransızca metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R1215&from=EN>. E.T. 8.1.2021.

97 Karar için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:61976CJ0021&from=FR>. E.T. 8.1.2021.

98 Peter Mankowski, *European Commentaries on Private International Law-Brussels I Regulation*, 2nd Revised Edition, SELP, 2012, Edited by Ulrich Magnus-Peter Mankowski, s. 253-254;

kişinin Fransa'da geçirdiği trafik kazası sonucunda, ilk tedavisinin Fransa'da yapılması ve akabinde Belçika'ya dönerek burada hastanede yatması ve aylarca çalışmaktan yoksun kalması durumunda, haksız fiilin gerçekleştiği yer ile zarar yeri birbirinden ayrılmayacak; Fransız mahkemeleri hem haksız fiilin hem de zararın meydana geldiği yer olarak yetkili olacaktır⁹⁹. O halde, hastane ya da evde katlanılan acı, tıbbi müdahaleler, kaza yerinden başka bir yerde gerçekleşen ölüm, üçüncü kişilerin gelirinden yoksun kalma ya da şirketin iş merkezinde meydana gelen ekonomik zararlar mahkemenin yetkisinde dikkate alınmayacaktır¹⁰⁰. Mahkemelerin yetkisi konusunda Tüzüğün amacının, sistematik olarak mağduru korumak olmadığı; amacın, somut olay çerçevesinde objektif olarak uyumsuzlukla bağlantılı bir mahkemenin yetkisini tesis etmek olduğu doktrinde ifade edilmektedir¹⁰¹.

ABAD, 19.09.1995 tarihli *Marinari* kararında (364/ 93)¹⁰², aynı esası benimseyerek, Brüksel Konvansiyonu'nun ilgili hükmünün amacının, mağdurun ilk zararını takip eden malvarlığı zararının bulunduğu yer mahkemesini yetkili kılmak olmadığına karar vermiştir. Divan, bu kararında, doğrudan zarar yerinin esas alınmasının nedenini, uyumsuzlukla yetkili mahkeme arasında gerçek bir bağlantının sağlanması ve davacının yerleşim yeri mahkemelerinin gereksiz olarak tercih edilmesinin engellenmesi amaçlarıyla¹⁰³ açıklamıştır. 27.10.1998 tarihli *La Réunion Européenne* kararında (51/ 97)¹⁰⁴ ise, deniz yoluyla taşınan taşınır malda taşıma esnasında meydana gelen hasar dolayısıyla talep edilen tazminat bakımından, fiilin gerçekleştiği yerin tespitinin imkânsız olduğu; taşıyıcının malı teslim etmesi gereken yerin zarar yeri olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Adalet Divanı'nın bu kararda, "mahkemenin uyumsuzlukla yakın bağlantısı-

---

Helene Gaudemet-Tallon, *Compétence et Exécution des Jugements en Europe*, 4e Edition, LGDJ, 2010, s. 223; Sibel Özel, "Haksız Fiillere İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Yetkisini Belirleyen HMK m. 16 Kuralının Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hukuk Dergisi*, Yıl: 2012, Cilt: 8, Sayı: 91-92, s. 19.

99 Gaudemet-Tallon, s. 223. Fransız hukukunda da, Medeni Usul Kanunu m. 46 hükmünde yapılan değişiklik sonucunda aynı esasın benimsendiğine ilişkin olarak bkz. Gaudemet-Tallon, s. 223, dn. 225.

100 Peter Schlosser, "Product Liability", *Transnational Tort Litigation Jurisdictional Principles* edited by Campell Mc Lachlan and Peter Nygh, Oxford, 1996, s. 72; Özel, HMK m. 16, s. 19.

101 Gaudemet-Tallon, s. 223.

102 Karar için bkz. <https://op.europa.eu/fr/publication-detail/-/publication/5a148496-d4bf-4df6-87b5-7afb40eb200/language-fr>. E.T. 8.1.2021.

103 Söz konusu amaçların, her ne kadar Brüksel I Tüzüğü'ne ilişkin olsalar dahi, Roma II Tüzüğü çerçevesinde, zarar yerinin bir bağlama noktası olarak Komisyon tarafından kabulünün gerekçeleriyle uyumlu olduğu doktrinde ifade edilmektedir. Bkz. Dickinson, s. 314.

104 Karar için bkz. <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=44184&pageIndex=0&doclang=fr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=21835155>. E.T. 8.1.2021.

nın tesisi" amacından ziyade, "öngörülebilirliğin sağlanması amacını" ön planda tuttuğu görülmektedir¹⁰⁵. Adalet Divanı'nın 10.06.2004 tarihli *Kronhofer* kararı (168/02)¹⁰⁶ ile 16.07.2009 tarihli *Zuid Chemie BV* kararında (189/08)¹⁰⁷, *Marinari* kararı ile ortaya koyulan prensip tekrar edilerek, ilk zararın meydana geldiği yer, zarar yeri olarak kabul edilmiştir. Doktrinde, bedensel bütünlüğün ihlali sonucun ölüm meydana gelmesi ihtimalinde, ilk zarara bağlı olarak meydana gelen sonraki zararların tazmini talepleri bakımından, yine *ABAD* kararlarıyla ortaya koyulan prensibin esas alınarak, dolaylı zararın meydana geldiği yerin dikkate alınmaması gerektiği ifade edilmektedir¹⁰⁸.

b. Manevi Zararların Tazmini Talepleri Bakımından

Haksız fiilin doğrudan ya da dolaylı bir sonucu olarak ortaya çıkan maddi zararlar bakımından yukarıda ortaya koyduğumuz sorunun, manevi zararlar bakımından ayrıca tartışılması gerekmektedir. Zira manevi zararlar bakımından zarar yerinin tespiti çoğunlukla güç, bazen imkânsız olabilmektedir. Bu nedenle, haksız fiil sonucu doğrudan ya da yansıma yoluyla gerçekleşen manevi zararların tazmini taleplerine uygulanacak hukukun belirlenmesi bakımından, zarar yerinin manevi zararın nerede meydana geldiğine bakılmaksızın maddi zararın doğrudan meydana geldiği yer olarak mı anlaşılması gerektiği yoksa zararın manevi zarara uğrayan kişinin bulunduğu yere göre mi tespit edileceği sorusunun cevaplandırılması gerekmektedir.

Türk hukukunda, bir görüş, haksız fiilden doğan taleplerde, zarar yerinin tespitinde, haksız fiilin meydana geldiği anda hasıl olan zararın belirleyici olması; bu kapsamda manevi zararın değil, maddi zararın esas alınması gerektiğini savunmaktadır¹⁰⁹. Doktrindeki bir diğer görüş ise, manevi zararın tazmin edilmesinde güdülen amacın, haksız fiil nedeniyle ortaya çıkan sonuçtan duyulan keder ve elemin giderilmesi olduğunu belirtmektedir¹¹⁰. Buna bağlı olarak, örneğin, Almanya'dan Avusturya'ya yola çıkan bir iş adamının Avusturya'da bir tırla çarpışması sonucu ağır yaralanması ve burada kısa bir tedavi sonrasında ölecek gömülmesi durumunda, ölen iş adamının hayattaki tek yakını olan yeğeninin manevi tazminat talebi bakımından, maddi zararın Avusturya'da

105 Gaudemet-Tallon, s. 223.

106 Karar için bkz.

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=49282&pageIndex=o&doclang=fr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=21835155>. E.T. 8.1.2021.

107 Karar için bkz.

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=72472&pageIndex=o&doclang=fr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=21835155>. E.T. 8.1.2021.

108 Gaudemet-Tallon, s. 224-225.

109 Nomer, s. 361.

110 Turhan, s. 366-367.

meydana gelmesine karşılık, yeğenin amcasının ölümünden duyduğu elem ve kederi geçici olarak bulunduğu Avusturya'da değil, ikamet ettiği Türkiye'de hissedecektir¹¹¹. Buradaki uygulanacak hukuka göre manevi zararın, destekten yoksun kalma zararının telafisi ile uygulanacak hukuku belirleyen zarar yeri kavramını karıştırmamak gerekir. Zarar iş adamının ölümüdür ve zarar yeri ölümün gerçekleştiği Avusturya'dır. Davacıların talepleri uygulanacak hukuk kapsamında belirlenir. Yoksa manevi zarar yeri davacının yerleşim yeri değildir. Aksi durumda özellikle uçak kazası sonucu yakınlarını kaybeden ve dünyanın değişik yerlerinde yaşayan davacıların herbirinin talebine kendi hukukunun uygulanması gerekir. Buna göre, manevi zararın meydana geldiği yerin Türkiye olarak kabulü gerekmektedir.

Karşılaştırmalı hukuk örneklerine baktığımızda, gerek İsviçre hukukunda¹¹² gerekse Roma II Tüzüğü¹¹³ çerçevesinde, haksız fiilden doğan taleplerde uygulanacak hukukun belirlenmesinde, maddi olmayan zararların dikkate alınmayaacağı kabul edilmektedir. Bu durum bu zararların tazmin edilmeyeceği anlamına gelmiyor; uygulanacak hukuk kapsamında talep edilebilir. Benzer şekilde, Fransız doktrininde, salt ekonomik zararlar ile manevi zararların tazmini taleplerine uygulanacak hukuk konusunda, zarar yeri kriterinin uygulanmasının bir anlamı olmadığı, zira bu taleplerde zararın belirlenebilir bir yerde meydana gelmediği; bu hallerde tek başına zarar yeri bağlama noktasının uygulanacak hukukun tespitinde yeterli olmayacağı, Roma II Tüzüğü'nde yer verildiği üzere, başkaca bağlama noktalarına yer verilmesi gerektiği ifade edilmektedir¹¹⁴.

Fransız Yargıtay'ının 28.10.2003 tarihli bir kararında¹¹⁵, ölenin yakınlarının yansıma yoluyla manevi zararlarının tazmini talepleri bakımından, bu taleplerin dayanağının haksız fiil olduğu; haksız fiil sorumluluğuna zararın meydana geldiği ülke hukukunun uygulanacağı, zarar yerinin ise manevi zararın değil, mağdurun (ölen kişinin) zarara uğradığı yer olarak ele alınması gerektiği belirtilmiştir.

111 Turhan, s. 366-367. Medya yoluyla kişilik hakkı ihlallerinde, manevi zararın bir bütün olarak mağdurun en fazla zarar gördüğü yerde, örneğin ikametgahında, mutad meskeninde ya da çalıştığı yerde meydana geleceğine ilişkin olarak bkz. Özel, Kişilik Hakkı, s. 102.

112 Bonomi, s. 1117.

113 Proposal For a Regulation Regulation Of The European Parliament And The Council On The Law Applicable To Non-Contractual Obligations ("Rome II") Explanatory Memorandum, s. 11-12.

114 Pierre Mayer, Vincent Heuze, *Droit International Privé*, 11e Edition, LGDJ, 2014, s. 506.

115 Cour de Cassation, Chambre Civile 1, du 28 Octobre 2003, 00-18.794 00-20.065. Karar için bkz. https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007047925?tab_selection=n=juri&searchField=ALL&query=par+ricochet&searchType=ALL&dateDecision=28%2F10%2F2003+%3E+28%2F10%2F2003&typePaging=DEFAULT&sortValue=DATE_DESC&pageSize=10&page=1&tab_selection=juri#juri. E.T. 15.01.2021.

B. Yansıma Yoluyla Zararın Tazmini Taleplerinde Doğrudan Zarar Yeri Kriterinin Uygulanabilirliği

1. Doktrin ve İçtihadın Konuya Yaklaşımı

Türk hukukunda, doktrinde, haksız fiile uygulanacak hukuku belirleyen “zararın”, dolaylı ya da yansıma zarar değil, doğrudan zarar olduğu savunulmaktadır¹¹⁶. Türk yargı kararları incelendiğinde, konuya ilişkin farklı yaklaşımların benimsendiği görülmektedir. Bazı kararlarda yansıma yoluyla zararın tazmini taleplerine uygulanacak hukuk belirlenirken doğrudan mağdurun doğrudan zarara uğradığı yer esas alınırken, bazı kararlarda ise, yansıma yoluyla zarar gören kişinin zarara uğradığı yer zarar yeri olarak kabul edilmiştir.

Yargıtay 11.Hukuk dairesinin 21.3.2005 tarihli bir kararında¹¹⁷, haksız fiil sonucu ölen kişinin hak sahiplerine ödemedede bulunan sigorta şirketinin zarara neden olan kişilere rücu etmek amacıyla açtığı tazminat davasında uygulanacak hukuk kapsamında zarar yerinin tespiti tartışma konusu olmuştur. Bu uyuşmazlıkta, yerel mahkeme, sigortalının hak sahiplerine yapılan ödemenin Avusturya’da gerçekleştirilmesi nedeniyle, zarar yeri hukuku olarak Avusturya hukukunu uygulamış, Yargıtay ise, haksız fiilin Türkiye’de gerçekleştiğini ve haksız fiil mağdurunun Türkiye’de vefat ettiğini gerekçe göstererek zararın meydana geldiği yer olarak Türk hukukunun uygulanması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Benzer şekilde, Yargıtay, 5.6.2017 tarihli bir kararında¹¹⁸, trafik kazası sonucu oluşan destekten yoksun kalma tazminatı talepli davada, HMK m. 16 çerçevesinde ilk derece mahkemesinin yetkili olup olmadığı konusunda, zarar yerini, ölümün gerçekleştiği yer olarak ele almıştır. Kararda, HMK m. 16 hükmünün kesin yetki kuralı teşkil etmediği; davalının yerleşim yeri mahkemelelerinin de yetkili olduğu vurgulanarak, destekten yoksun kalma tazminatı talebi bakımından, ölümün gerçekleştiği yer zarar yeri olarak kabul edilmiştir. Buna karşılık, İstanbul Anadolu 2. Asliye Ticaret Mahkemesi’nin 26.04.2018 tarihli bir kararında¹¹⁹ ise, Yunanistan’da gerçekleşen bir trafik kazası sonucu ölen kişinin mirasçılarının destekten yoksun kalma talepleri bakımından, MÖHUK m. 34/2 çerçevesinde, davacıların yerleşim yerlerinin Türkiye’de olması ve giderilmesini istedikleri yoksunluklarının Türkiye’de meydana gelmesi gereğiyle Türk hukukunun uygulanması gerektiğine hükmedilmiştir.

¹¹⁶ Nomer, S. 361.

¹¹⁷ Y. 11. HD, 21.3.2005, E. 2004/ 5829, K. 2005/ 2562, Karar için bkz. Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s. 344, dn. 528.

¹¹⁸ Y. 20. HD., 5.6.2017, E. 2017/ 6486, K. 2017/ 4992. Karar için bkz. www.lexpera.com. E.T. 4.1.2021. Ayrıca bkz. Y. 11. HD., 11.7.2012, E. 2012/ 8559, K. 2012/ 12239. Karar için bkz. www.sinerjimevzuat.com. E.T. 22.01.2021.

¹¹⁹ E. 2914/ 788, K. 2918/ 504. Karar için bkz. www.lexpera.com. E.T. 18.01.2021.

Türk hukukundan farklı olarak, Roma II Tüzüğü'nde, uygulanacak hukukun tespitinde dolaylı zararın dikkate alınmayacağı açıkça belirtilmiştir (m. 4/1). Yukarıda yer verdiğimiz örneklerde ortaya koymuş olduğumuz üzere, dolaylı zarar ile kastedilen, haksız fiilin doğrudan mağduru olan kişinin doğrudan uğradığı (ilk) zarara bağlı olarak meydana gelen devam eden zararlardır. Haksız fiil sebebiyle zarar gören üçüncü kişilerin taleplerine uygulanacak hukukun tespiti bakımından zarar yerinin neresi olacağı ise, ayrıca üzerinde durulması gereken bir konu teşkil etmektedir.

Bir opera şarkıcısının G ülkesinde meydana gelen bir trafik kazasında yaralanması sonucu, H ülkesinde gerçekleşecek olan konserin iptal edildiğini ve bundan dolayı konseri organize eden kişinin bir zarara uğradığını farz edelim. Çalışmamızın ilgili kısmında¹²⁰ yer vermiş olduğumuz üzere, konser organizatörünün uğradığı zarar, bir yansıma yoluyla zarardır. Roma II Tüzüğü kapsamında bu zararın giderilmesi talebine uygulanacak hukuk belirlenirken, zarar yeri olarak G ülkesi hukukunun uygulanması gerektiği ifade edilmektedir¹²¹. Bu görüş uyarınca, bu durumda, G ülkesi hukukunun zarar yeri olarak kabulü, her iki mağdur (doğrudan zarar gören ile yansıma yoluyla zarar gören) bakımından aynı hukukun ve zarar verence öngörülebilir bir hukukun uygulanmasını sağlayacaktır¹²². Diğer taraftan, bu görüş uyarınca, haksız fiilin doğrudan (ilk) mağduru ile diğer mağdurlar (yansıma yoluyla zarar görenler) arasında uygulanacak hukuk bakımından bir fark yaratılmasının mantıklı bir açıklaması bulunmamaktadır¹²³. Buna karşılık, doktrindeki bir diğer görüş¹²⁴, haksız fiil sebebiyle üçüncü kişilerin uğradığı zararın (örneğin kazanın öğrenilmesine bağlı yaşanan şoklar), bunun hissedildiği (örneğin şokun yaşandığı) yerde gerçekleşen bağımsız doğrudan ikinci bir zarar teşkil ettiğini savunmaktadır. Bu görüş esas alındığında, yansıma yoluyla zararın hissedildiği, örneğin şokun yaşandığı yer zarar yeri olarak kabul edilecektir.

Brüksel I Tüzüğü m. 7/2 çerçevesinde, haksız fiilden doğan taleplerde yetkili mahkeme belirlenirken, zarar yerinin tespitinde, tıpkı dolaylı zararlarda olduğu gibi, üçüncü kişilerin yansıma yoluyla uğradığı zarar dikkate alınmamaktadır¹²⁵. Buna göre, yansıma yoluyla zarar gören üçüncü kişi, davalının yerleşim yeri ya da zararın gerçekleştiği üye devlet mahkemesinde dava açabilecek; za-

120 Bkz. I/ B.

121 Dickinson, s. 317. Zarar yerinin tespitinde, yansıma yoluyla zarara uğranılan yerin dikkate alınmaması gerektiğine ilişkin olarak ayrıca bkz. Hohloch, s. 10; Loquin, s. 37.

122 Dickinson, s. 317; von Hein, s. 408.

123 Dickinson, s. 317-318.

124 Cheshire, North, Fawcett, s. 813.

125 Mankowski, s. 255; Gaudemet-Tallon, s. 225.

rar yeri olarak ise doğrudan zararın meydana geldiği yer esas alınacaktır¹²⁶. ABAD, 11.01.1990 tarihli *Soc. Dumez France* kararında (220/88)¹²⁷, söz konusu prensibi vurgulamıştır. Karara konu uyuşmazlıkta, Fransız Şirketi Dumez, Almanya’da iflas eden yavru şirketleri sebebiyle uğradığı zararın tazmini talebiyle Fransa’da Alman bankalarına karşı bir dava açmıştır. Alman bankaları gayrimenkul geliştirme projesi ile ilgili krediyi iptal edince Almanya’daki yavru şirketler iflas etmiştir. Alman bankaları Fransız mahkemelerinin yetkisine itiraz etmiş, bu itiraz yerinde bulunmuş ve karar Fransız İstinaf Mahkemesince onaylanmıştır. Fransız Yüksek Mahkemesi, ön mesele olarak ABAD’a, dolaylı zararın varlığı halinde bu zararın hissedildiği yerde dava açılıp açılmayacağını sormuş; ABAD ise, yukarıda yer verdiğimiz üzere, zarar yeri kavramı ile doğrudan zararın hissedildiği yerin anlaşılması gerektiğine; bu doğrultuda, olayda dolaylı olarak zarar gören Fransız şirketin Fransız mahkemelerinde dava açamayacağına hükmetmiştir.

ABAD, bu kararda, zarar yerinin, “haksız fiilin doğrudan mağduru olan kişinin üzerinde doğan doğrudan zararın meydana geldiği yer” olarak anlaşılması gerektiğini belirtmiştir. Divan, haksız fiilden yansıma yoluyla zarar gören kişilerin talepleri bakımından doğrudan zarar yerinin esas alınmasını, “*forum actoris*’i sistematik olarak özelleştirmemek, davalının yerleşim yer mahkemeleri dışında bir mahkemenin yetkisini ancak mahkemenin uyuşmazlıkla gerçek bir bağlantısı olması halinde kabul etmek ve adaletin iyi yönetimini sağlamak” gerekçeleriyle kabul etmiştir. Doktrinde, söz konusu gerekçelerin yerinde olduğu; yansıma yoluyla zarar görenlere, bu kişilerin uğradığı dolaylı zararın meydana geldiği yerde (çoğunlukla bu kişilerin yerleşim yeri) dava açma imkânı tanınması halinde yetki dağılımı tehlikesinin gündeme geleceği belirtilmektedir¹²⁸.

2. Değerlendirme

Yabancılık unsuru taşıyan haksız fiilden doğan borçların tabi olacağı hukuk bakımından, MÖHUK m. 34/2 hükmünde, haksız fiilin işlendiği yer ile zararın meydana geldiği yerin farklı ülkelerde bulunması halinde, zararın meydana geldiği ülke hukukunun uygulanacağı düzenlenmiş, bununla birlikte, Roma II Tüzüğü’nden farklı olarak, zarar yerinin belirlenmesinde haksız fiile bağlı dolaylı sonuçların dikkate alınmayacağına ilişkin açık bir hükme yer verilmemiştir;

¹²⁶ Gaudemet-Tallon, s. 225.

¹²⁷ Karar için bkz.

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=96209&pageIndex=0&doclang=fr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=21934960>. E.T. 9.1.2021.

¹²⁸ Gaudemet-Tallon, s. 226.

yansımaya yoluyla zararlar bakımından ise herhangi bir düzenleme getirilmemiştir. Çalışmamamızın ilgili kısımlarında yer verdiğimiz üzere¹²⁹, yansımaya yoluyla uğranılan zararlar dolayısıyla talep edilen tazminatlar (örneğin destekten yoksun kalma tazminatı ya da ağır bedensel zarara uğrayanın yakınlarının manevi tazminat talebi) doğrudan doğruya zarar görenin şahsında doğan asli ve bağımsız haklar olarak ele alınmaktadır. Bu durum, söz konusu taleplere uygulanacak hukukun belirlenmesinde zarar yerinin doğrudan zarardan (doğrudan mağdurun ilk zararı) bağımsız olarak ele alınmasının gerekip gerekmediği sorusunu gündeme getirmektedir.

Haksız fiilden yansımaya yoluyla zarar görenlerin taleplerine uygulanacak hukuk bakımından, doğrudan zarar yerinin esas alınması; yansımaya yoluyla zararın dikkate alınmaması gerektiğine ilişkin doktrin görüşlerinin ve içtihadın gerekçelerini incelediğimizde, haksız fiili mağduru ile haksız fiili işleyen (zarar veren) menfaatlerinin dengelenmesi, zarar veren tarafından öngörülebilir bir hukukun uygulanması, uygulanacak hukukun davacıya bağlı olarak belirlenmesinin engellenmesi amaçlarını görmekteyiz.

Söz konusu gerekçeler bakımından ilk olarak incelememiz gereken husus, uygulanacak hukukun zarar veren tarafından öngörülebilir bir hukuk olmasının zorunlu olup olmadığıdır. Türk hukukunda, MÖHUK m. 34 hükmünde, İsviçre hukukundakinden farklı olarak, zarar yeri hukukunun uygulanabilmesi için, zarar verenin zararın bu ülke meydana geleceğini öngörebilmesi kriterine yer verilmemiştir. Halbuki söz konusu kriter, MÖHUK m. 35/1/c hükmünde, kişilik haklarının kitle iletişim araçları ile ihlalinden doğan taleplere zarar yeri hukukunun uygulanabilmesi için bir şart olarak getirilmiştir. Kanaatimizce, gerek MÖHUK m. 34 hükmünde açıkça bu kritere yer verilmemiş olması, gerekse MÖHUK m. 34 /3 gereği, haksız fiilden doğan borç ilişkisinin başka bir ülke hukuku ile daha sık ilişkili olması halinde bu ülke hukukunun uygulanacağına öngörülmüş olması, uygulanacak hukukun zarar verence öngörülebilir bir hukuk olması zorunluluğunun bulunmadığını ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan, yansımaya yoluyla zararların tazmini taleplerine doğrudan zarar yerinin uygulanması, zarar veren tarafından öngörülebilir ancak uyumsuzlukla yakın bağlantılı olmayan bir hukukun uygulanmasına neden olabilecektir. Örneğin, bir trafik kazasına bağlı ölümden doğan taleplerde, kazanın ve aynı zamanda ölümün gerçekleştiği ülke hukukunun doğrudan zarar yeri hukuku olarak uygulanması, kazaya neden olan kişi bakımından öngörülebilir bir hukukun uygulanması anlamına gelecektir. Buna karşılık, ölenin yakınlarının ölüme bağlı destekten yoksun kalma ya da manevi tazminat talepleri ba-

129 Bkz. I / D/ 1, 3.

kımından, bu kişilerin destekten yoksunluklarının ya da elem ve kederlerinin, yaşadıkları ülkede ortaya çıkacağı göz önünde bulundurulduğunda, kaza yeri hukuku, zarar görenlerin yaşadıkları ülke hukukuna nazaran uyumsuzluk konusu ve taraflarıyla daha az irtibatlı bir hukuk teşkil edecektir. Bu noktada sorugulamamız gereken, öngörülebilirliğin mi yoksa uyumsuzlukla yakın bağlantılı hukukun uygulanması amacının mı öncelikli olacağıdır.

Kanunlar ihtilafı kurallarının temel amacı, yabancılık unsuru taşıyan uyumsuzluklarda, uyumsuzluk ve uyumsuzluğun taraflarıyla en sıkı ilişkili hukukun uygulanmasının teminidir¹³⁰. Bu husus, milletlerarası özel hukuk hakkaniyeti olarak adlandırılmaktadır¹³¹. Milletlerarası özel hukuk hakkaniyetinin gerçekleşmesinde çeşitli menfaatler rol oynamaktadır¹³². Taraflardan birinin menfaati diğerine tercih edilemiyorsa ya da taraflardan birinin diğerine nazaran daha fazla korunması gerekmiyorsa, ortak ya da bağımsız bir bağlama kriterinin; taraflardan birinin menfaatinin ağır bastığı hallerde ise, bu kişiyle irtibatlı bir bağlama kriterinin benimsenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, haksız fiil sorumluluğunda bağlama kuralının belirlenmesinde zarar görenin menfaatinin ağırlık kazanacağı doktrinde ifade edilmektedir¹³³.

Görüldüğü üzere, milletlerarası özel hukuk hakkaniyeti ancak uyumsuzlukla yakın bağlantılı bir hukukun uygulanması ile gerçekleşebilmektedir; bu çerçevede, kanunlar ihtilafı kuralları, konularına bağlı olarak çeşitli menfaatlere hizmet etmekle birlikte, her biri, bu amacı gerçekleştirmek üzere düzenlenmektedir. O halde, haksız fiil hukukunda, zarar görenin menfaatinin gözetilmesinin bir şart olarak kabul edilmesi ve zarar yeri bağlama noktasının uyumsuzlukla yakın irtibatlı bir hukukun uygulanması amacının göz ardı edilerek yorumlanması kanaatimizce mümkün değildir. Diğer taraftan, milletlerarası özel hukuk hakkaniyeti göz önünde bulundurulduğunda, bir kişinin örneğin tatil esnasında yaşadığı bir kaza nedeniyle uğradığı zararın tazmini talebi bakımından, doğrudan zarar yeri olarak kazanın gerçekleştiği ülke hukuku zarar veren tarafından öngörülebilir bir hukuk olmakla birlikte, bu hukuk zarar gören bakımından son derece tesadüfi bir hukuk teşkil eder ve bu hukukun uygulanması MÖHUK m. 34/2 hükmünün taraf menfaatlerinin dengelenmesi amacına hizmet etmez.

130 Nomer, s. 14; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s. 26; Vahit Doğan, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 6. Bası, Savaş, Ankara, 2020, s. 204; Akıncı, s. 11; Faruk Kerem Giray, "Milletlerarası Özel Hukuk Hakkaniyetinin 5718 Sayılı MÖHUK Kapsamında Değerlendirilmesi", *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı Prof. Dr. Erhan Adal'a Armağan, Yıl: 2012, Cilt: 9, Sayı: 1, s. 556.

131 Nomer, s. 14; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s. 26; Doğan, s. 204; Akıncı, s. 11.

132 Milletlerarası özel hukuka ait menfaatlere ilişkin ayrıntılı açıklama için bkz. Nomer, s. 15-16; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s. 27-28.

133 Nomer, s. 16.

İkinci olarak, milletlerarası yetki konusunda, davacıya bağlı yetki tesisini (favor actoris) engelleme amacının, kanunlar ihtilafı alanında uygulanacak hukukun davacıya bağlı olarak belirlenmesi bakımından geçerli olup olmadığının sorgulanması gerekmektedir. Davacıya bağlı yetki tesisi, milletlerarası usul hukukunda, genel olarak "aşırı yetki" halleri arasında sayılmakta ve tercih edilmeyen bir yetki kriteri olarak karşımıza çıkmaktadır¹³⁴. Zira aşırı yetkinin varlığı, diğer bir ifadeyle kararı veren mahkemenin uyuşmazlık ve dava taraflarıyla gerçek bir ilişkisinin bulunmaması pek çok hukuk sisteminde bir tanıma ve tenfiz engeli teşkil etmektedir¹³⁵. Kanunlar ihtilafı hukuku bakımından konuyu değerlendirdiğimizde, uygulanacak hukukun davacıya bağlı olarak belirlenmesine (davacının yerleşim yeri, mutad meskeni gibi) ilişkin olumsuz bir yaklaşımın bulunmadığını görmekteyiz. Uygulanacak hukukun davacıya bağlı olarak belirlendiği çeşitli düzenlemelere rastlamaktayız. Örneğin, MÖHUK m. 35/1/a uyarınca, kişilik haklarının basın, radyo, televizyon gibi medya yoluyla, internet veya diğer kitle iletişim araçları ile ihlalinden doğan taleplere, zarar görenin seçimine göre uygulanabilecek hukuklardan biri, zarar görenin mutad mesken hukukudur. Bu nedenle, uygulanacak hukukun davacıya göre belirlenmesinin engellenmesi amacı, kanaatimizce, yansıma yoluyla zararların tazmini talepleri bakımından doğrudan zarar yerinin esas alınmasını zorunlu kılan bir husus olarak ele alınmamalıdır.

Son olarak, zarar yerinin belirlenmesinde doğrudan zarar-dolaylı zarar ayırımının yapılması kanaatimizce, belirsizliğe neden olabilecektir. Zira çalışmamızın ilgili kısmında yer verdiğimiz üzere, doğrudan-dolaylı zarar ayırımına verilen örnekler değişebilmekte, tedavi giderleri kimi yazarlarca doğrudan zarar, kimi yazarlarca dolaylı zarar olarak kabul edilebilmektedir¹³⁶. Aynı durum, haksız fiil sonucu gerçekleşen ölümler bakımından da söz konusudur. Bu farklı yaklaşımlar, doğrudan zarar yerinin esas alınmasının savunulduğu bir durumda, farklı sonuçlara ulaşılmasına neden olabilecektir. Diğer taraftan, yukarıda da yer verildiği üzere, zarar yeri kavramı Türk hukukuna göre vasıflandırılacak olup, Türk hukukunda yansıma yoluyla zarardan doğan tazminat talepleri,

134 Davacıya bağlı yetkisi tesisinin, aşırı yetki teşkil ettiği ve etmediği hallere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Esra Dardağan, *Milletlerarası Usul Hukukunda Aşkın Yetki Kavramı*, Ankara, 2005, s. 146 vd.; Begüm Süzen, *Tanıma ve Tenfiz Davalarında Kararı Veren Mahkemenin Yetkisinin Denetimi*, On İki Levha, İstanbul, 2016, s. 172 vd. Ayrıca bkz. Burak Huysal, "6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Yenilikler Işığında Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Konusunda Bazı Tespitler", *MHB*, Yıl: 2012, Cilt: 32, Sayı: 1, s. 90-91.

135 Türk hukukunda, MÖHUK m. 54/b gereği, yabancı bir mahkeme ilamının tenfiz edilebilmesi için, davalının itiraz etmesi şartıyla, ilamın dava konusu veya taraflarla gerçek bir ilişkisi bulunmadığı halde kendisine yetki tanıyan bir devlet mahkemesince verilmemiş olması gerekmektedir. Söz konusu hükme benzer karşılaştırmalı hukuk örnekleri için bkz. Süzen, s. 127-136.

136 Bkz. I / C.

doğrudan doğruya zarar görenin şahsında doğan asli ve bağımsız haklar olarak ele alınmaktadır. Yansıma yoluyla zarar, doğrudan ya da dolaylı zarardan ayrı bir zarardır. Bu durum, zarar yerinin belirlenmesinde doğrudan zarar yerinin esas alınmaması, yansıma yoluyla zararın meydana geldiği yerin zarar yeri olarak kabul edilmesi gerekliliğini desteklemektedir.

Tüm bu açıklamalar çerçevesinde, kanaatimizce yansıma yoluyla zarar yerinin tespitinde, hukuken korunan menfaatin ihlalinin sonuçlarının nerede yaşandığı dikkate alınmalıdır. Bu çerçevede, somut uyuşmazlıktaki talebin ne olduğu ve talep sahibinin kim olduğunun dikkate alınarak zarar yerinin belirlenmesi gerekmektedir. "Doğrudan zarar" yerine "ihlal edilen hukuki menfaatin" zarar yerinin belirlenmesinde esas alınması, uyuşmazlıkla en yakın bağlantılı hukukun uygulanmasını sağlayacaktır. Ulaştığımız bu sonucu bir örnekle somutlaştırırsak, bir opera sanatçısının A ülkesinde meydana gelen bir trafik kazasında yaralanması ve B ülkesinde tedavi olurken ölmesi sonucu C ülkesinde gerçekleşecek olan konserin iptal edildiği ve bundan dolayı konseri organize eden kişinin bir zarara uğradığı, diğer taraftan opera sanatçısının D ülkesinde yaşamakta olan ailesinin ölüm dolayısıyla destekten yoksun kaldığı ve manevi zarara uğradığı ihtimalinde, gerek konser organizatörünün gerekse opera sanatçısının ailesinin uğradığı zararlar yansıma yoluyla zarar teşkil eder.

Ailenin destekten yoksun kalma ve manevi tazminat taleplerine uygulanacak hukuk MÖHUK m. 34 çerçevesinde belirlenirken, her ne kadar kazanın A ülkesinde gerçekleşmesiyle ölen kişi nezdinde doğrudan bir zarar burada meydana gelse dahi, uyuşmazlıktaki talepler bakımından ihlal edilen hukuki menfaat, destekten yoksun kalma ve manevi zarara uğrama durumlarıdır. Yoksunluğun ve manevi zararın meydana geldiği yer ise, ailenin yaşadığı D ülkesidir. Bu nedenle, yukarıda ortaya koyduğumuz gerekçelerle, bu örnekte destekten yoksun kalma tazminatı ve manevi tazminat bakımından, D ülkesi hukuku zarar yeri olarak uygulanmalıdır. Bu örnekte, destekten yoksun kalma tazminatı ve manevi tazminat taleplerine uygulanacak hukuk belirlenirken, zarar yeri olarak doğrudan zararın meydana geldiği yer (yaralanmanın gerçekleştiği A ülkesi) esas alınsa dahi, kanaatimizce MÖHUK m. 34/3 çerçevesinde, destekten yoksun kalan ve manevi zarara uğrayan ailenin yaşadığı ülke, zararın meydana geldiği ülkeye nazaran haksız fiil ilişkisi ile daha sıkı irtibat halinde bulunduğundan, herhalde bu ülke hukukunun uygulanması gerekecektir. Ancak, MÖHUK m. 34/3 hükmünün bir istisna hükmü olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu hükmün varlığı, kanaatimizce doğrudan zarar yerinin esas alınmasına bir gerekçe teşkil etmemeli; ortaya koymuş olduğumuz gerekçelerle, zarar yeri olarak hukuki menfaatin ihlalinin sonuçlarının nerede yaşandığı dikkate alınmalıdır. Aksi takdirde, yansıma yoluyla zararların taz-

mini taleplerinde, MÖHUK m. 34/3 hükmü bir istisna hükmü olmaktan çıkıp genel bir uygulama alanına sahip olacak ve MÖHUK m. 34/2 hükmünde zarar yeri bağlama noktasının getiriliş amacı ortadan kalmış olacaktır.

Sonuç

Haksız fiil sonucu yansıma yoluyla zarar gören kişilerin bu zararlarının tazmin edilmesine ilişkin olarak milli hukuklarda farklı yaklaşımlar benimsenmektedir. Bu farklılıklar, haksız fiil ilişkisinin yabancılık unsuru içermesi halinde uyuşmazlığa uygulanacak hukukun belirlenmesi bakımından önem arz eder. Zira uyuşmazlıkta uygulanacak hukuka bağlı olarak tazmin edilebilirlik konusunda farklı sonuçlara ulaşılabilecektir. Haksız fiil ilişkisine uygulanacak hukukun belirlenmesinde "zarar yeri" bağlama noktası gerek Türk hukukunda gerekse karşılaştırmalı hukuk örneklerinde kabul edilen bağlama noktalarından biridir. Bu bağlama noktası, taraflarca bir hukuk seçimi yapılmadığı halde uygulama alanı bulur.

Türk hukukunda, MÖHUK m. 34 hükmünde, taraflarca haksız fiilin işlenmesinden sonra ve açıkça bir hukuk seçilmediği hallerde, haksız fiilin işlendiği yer ile zararın meydana geldiği yerin farklı ülkelerde bulunması durumunda, zarar yeri hukukunun uygulanacağı öngörülmüştür. Zarar yeri ile kastedilen haksız fiil sonucunun ortaya çıktığı yerdir. Haksız fiile bağlı doğrudan sonuçların yanı sıra dolaylı sonuçların hatta yansıma yoluyla görülen zararların da mevcut olabileceği göz önünde bulundurulduğunda, hangi sonucun ortaya çıktığı yerin zarar yeri olarak kabul edilmesi gerektiği sorusu ile karşılaşılır.

Konuya ilişkin farklı yaklaşımlar olmakla birlikte, gerek Türk hukukunda gerekse karşılaştırmalı hukuk örneklerinde, zarar yerinin belirlenmesinde doğrudan zararın ortaya çıktığı yerin esas alınması gerektiği çoğunlukla kabul edilmektedir. Bu husus, gerek maddi gerekse manevi tazminat taleplerine uygulanacak hukuk bakımından geçerlidir. Ayrıca, bu taleplerden doğan davalarda yetkili mahkemenin belirlenmesinde kullanılan zarar yeri kriteri bakımından da aynı esas kabul edilmektedir.

Söz konusu yaklaşımın, yansıma yoluyla zararların tazmini taleplerine uygulanacak hukukun belirlenmesinde zarar yerinin tespiti bakımından da çoğunlukla benimsendiği görülmektedir. Yansıma yoluyla uğranılan zararlar dolayısıyla talep edilen tazminatların doğrudan doğruya zarar görenin şahsında doğan asli ve bağımsız haklar olarak ele alınması, bu tazminat taleplerine uygulanacak hukukun belirlenmesinde zarar yerinin doğrudan zarardan (doğrudan mağdurun ilk zararı) bağımsız olarak ele alınmasının gerekip gerekmediği sorusunu gündeme getirmektedir.

Haksız fiilden yansıma yoluyla zarar görenlerin taleplerine uygulanacak hukuk bakımından doğrudan zarar yerinin esas alınmasına ilişkin görüşlerin temelinde, haksız fiili mağduru ile haksız fiili işleyen (zarar veren) menfaatlerinin dengelenmesi, zarar veren tarafından öngörülebilir bir hukukun uygulanması ve uygulanacak hukukun davacıya bağlı olarak belirlenmesinin engellenmesi amaçları yer almaktadır.

Kanaatimizce, MÖHUK m. 34 hükmünde, örneğin MÖHUK m. 35 düzenlemesinden farklı olarak, zarar yeri hukukunun uygulanabilmesi için zararın bu ülkede meydana geleceğinin zarar veren tarafından öngörülebilmesi kriterine yer verilmiş olması ve MÖHUK m. 34/3 gereği uyumsuzluğun zarar yerine nazaran başka bir ülke hukuku ile daha sıkı ilişkili olması halinde bu ülke hukukunun uygulanacak olması, uygulanacak hukukun zarar verence öngörülebilir bir hukuk olması zorunluluğunun bulunmadığını ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan, milletlerarası özel hukuk hakkaniyeti ancak uyumsuzluğun konusu ve taraflarıyla en yakın ilişkili hukukun uygulanmasıyla sağlanacağından ve konularına bağlı olarak çeşitli menfaatlere hizmet eden kanunlar ihtilafı kuralları arasında haksız fiile ilişkin olanlarda, zarar görenin menfaatinin gözetilmesi gerektiği kabul edildiğinden, her ne kadar MÖHUK m. 34/3 uyarınca zarar yerine nazaran haksız fiille daha sıkı ilişkili bir hukukun varlığı halinde bu hukuk uygulanacak ise de, yansıma yoluyla zararların tazmini taleplerinde, doğrudan zarar yerinin esas alınarak uyumsuzlukla yakın bağlantılı olmayan bir hukukun zarar yeri olarak belirlenmesi, kanaatimizce yerinde bir yaklaşım değildir.

Ayrıca, milletlerarası usul hukukunda bir tenfiz engeli olan aşırı yetki halinin önüne geçilmek amacıyla davacıya bağlı yetki tesisinin (favor actoris) engellenmesi amacı¹³⁷, uygulanacak hukukun belirlenmesinde rol oynamamakta; haksız fiiller de dahil olmak üzere çeşitli bağlama kurallarında uygulanacak hukukun davacıya bağlı olarak belirlendiği örneklere rastlanmaktadır.

Sonuç olarak, bu açıklamalar ışığında, kanaatimizce, yansıma yoluyla zararın meydana geldiği yerin tespitinde, hukuken korunan menfaatin ihlalinin sonuçlarının nerede yaşandığının dikkate alınması; bu bağlamda, somut uyumsuzlukta talebin ne olduğu ve talep sahibinin kim olduğu göz önünde bulundurularak zarar yerinin belirlenmesi gerekmektedir. Kanaatimizce, yansıma yoluyla zararların tazmini taleplerine uyumsuzlukla en yakın bağlantılı hukukun uygulanması, ancak "doğrudan zarar" yerine "ihlal edilen hukuki menfaatin" zarar yerinin belirlenmesinde esas alınması ile mümkün olacaktır.

¹³⁷ Bu amacın Türk hukuku açısından varlığı tartışılabilir. Zira Türk hukukunda, HMK m. 16 uyarınca, haksız fiilden doğan taleplerde zarar görenin yerleşim yeri mahkemeleri yetkili kılınmıştır.

KAYNAKLAR

- Akıncı, Ziya, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 1. Bası, Vedat, İstanbul, 2020.
- Audit, Bernard; d'Avout, Louis, *Droit International Privé*, Septième Edition Refonduée, ECONOMICA, 2013.
- Bach, Ivo, *Rome II Regulation Pocket Commentary*, Edited by Peter Huber, 2011.
- Baysal, Başak, *Haksız Fiil Hukuku BK m. 49-76*, On iki Levha, İstanbul, 2019.
- Bonomi, Andrea, *Commentaire Romand Loi Sur le Droit International Privé*, Edité par Andreas Bucher, Helbing Lichtenhahn, 2011.
- Cheshire; North; Fawcett, *Private International Law*, 15th Edition, Oxford, 2017.
- Çakırca, Seda İrem, *Türk Sorumluluk Hukukunda Yansına Zararı*, Vedat, İstanbul, 2012.
- Çavuş, Özgür Hakan, "Destekten Yoksun Kalma Tazminatı Kapsamında Çocuğun Durumu", *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Yıl: 2020, Cilt: 10, Sayı: 1.
- Çelikel, Aysel; Erdem, Bahadır, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 16. Bası, Beta, İstanbul, 2020.
- Dardağan, Esra, *Milletlerarası Usul Hukukunda Aşkın Yetki Kavramı*, Ankara, 2005.
- Dickinson, Andrew, *The Rome II Regulation – The Law Applicable to Non-Contractual Obligations*, Oxford, 2008.
- Doğan, Vahit, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 6. Bası, Savaş, Ankara, 2020.
- Eren, Fikret, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 21. Baskı, Yetkin, Ankara, 2017.
- Ergüne, Serkan, "Destekten Yoksun Kalma Tazminatı", *Sigorta Hukuku Sempozyumları*, Editörler: Samim Ünan-Emine Yazıcıoğlu, On İki Levha, İstanbul, 2018.
- Gaudemet-Tallon, Helene, *Compétence et Exécution des Jugements en Europe*, 4e Edition, LGDJ, 2010.
- Giray, Faruk Kerem, "Milletlerarası Özel Hukuk Hakkaniyetinin 5718 Sayılı MÖHUK Kapsamında Değerlendirilmesi", *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı Prof. Dr. Erhan Adal'a Armağan, Yıl: 2012, Cilt: 9, Sayı: 1.
- Gökyayla, K. Emre, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, Seçkin, Ankara, 2004.
- Güngör, Gülin, *Türk Milletlerarası Özel Hukuku*, Yetkin, Ankara, 2021.
- Hatemi, Hüseyin, *Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku*, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, Filiz, İstanbul, 1998.
- Hohloch, Gerard, "The Rome II Regulation: An Overview-Place of Injury, Habitual Residence, Closer Connection and Substantive Scope: The Basic Principles", *Yearbook of Private International Law*, Volume 9 (2007).
- Huysal, Burak, "6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Yenilikler Işığında Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Konusunda Bazı Tespitler", *MHB*, Yıl: 2012, Cilt: 32, Sayı: 1.
- Kılıçoğlu, Ahmet M., *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 14. Bası, Turhan, Ankara, 2011 (Kısaltma: Borçlar Genel).
- Kılıçoğlu, Kumru, *Yansına Yoluyla Zarar*, Turhan, Ankara, 2012.
- Koçyiğit, Pınar, "Türk Hukukunda Yansına Zarar ve Yansına Zararın Tazmin Edilebilirliği", *Sorumluluk Hukuku Seminerler 2016*, Editör Başak Baysal, On İki Levha, İstanbul, 2016.

- Loquin, Eric, "La Règle de Conflit Générale En Matière de Delit dans le Règlement du 11 Juillet 2007 (Rome II)", *Le Règlement Communautaire Rome II Sur la Loi Appliquable Aux Obligations Non-Contractuelles* (Sous la direction de Sabine Courneloup et Natalie Joubert, Année 2008, Volume 31, Litec).
- Mankowski, Peter, *European Commentaries on Private International Law-Brussels I Regulation*, 2nd Revised Edition, SELP, 2012, Edited by Ulrich Magnus-Peter Mankowski.
- Mayer, Pierre; Heuze, Vincent, *Droit International Privé*, 11e Edition, LGDJ, 2014.
- Nomer, Haluk Nami, *Haksız Fiil Sorumluluğunda Maddi Tazminatın Belirlenmesi*, Beta, İstanbul, 1996 (Kısaltma: Maddi Tazminatın Belirlenmesi).
- Nomer, Ergin, *Devletler Hususi Hukuku*, 22. Bası, Beta, İstanbul, 2017.
- Oğuzman, M. Kemal; Öz, Turgut, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt II*, Vedat, İstanbul, 2018.
- Othenin- Girard, Simon, "Règlement Rome II et LDIP: Quelques Points De Convergence et de Divergence", *RSJ* 105/2009.
- Özel, Çağlar, "Sözleşme Dışı Sorumlulukta Yansıma Zarar ve Giderilmesine İlişkin Bazı Düşünceler", *AÜHFD*, Cilt 50, Sayı 4, 2001.
- Özel, Sibel, Haksız Fiillere İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Yetkisini Belirleyen HMK m. 16 Kuralının Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Değerlendirilmesi, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hukuk Dergisi*, Yıl: 2012, Cilt: 8, Sayı: 91-92 (Kısaltma: HMK m. 16).
- Özel, Sibel, "Milletlerarası Özel Hukukta İmalatçının Sorumluluğu", *Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan Cilt I*, Beta, İstanbul, 2001 (Kısaltma: İmalatçının Sorumluluğu).
- Özel, Sibel, Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması, Seçkin, Ankara, 2004 (Kısaltma: Kişilik Hakkı).
- Öztekin Gelgel, Günseli, *Akit Dışı Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuk Hakkındaki Avrupa Birliği Düzenlemesi*, Beta, İstanbul, 2006.
- Sarıöz, İpek, "HMK'nın 16. Maddesi Uyarınca Haksız Fiillerden Doğan Uyuşmazlıklarda Yetkili Mahkemenin Tespiti ve Hükümün Türk Milletlerarası Usul Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, 2012/1.
- Schlosser, Peter, "Product Liability, *Transnational Tort Litigation Jurisdictional Principles* edited by Campell Mc Lachlan and Peter Nygh, Oxford, 1996.
- Süzen, Begüm, *Tanıma ve Tenfiz Davalarında Kararı Veren Mahkemenin Yetkisinin Denetimi*, On İki Levha, İstanbul, 2016.
- Şanlı, Cemal; Esen, Emre; Ataman-Figanmeşe, İnci, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 8. Bası, Beta, İstanbul, 2020.
- Tandoğan, Haluk, *Mukayeseli Hukuk Hususiyle Türk-İsviçre ve Alman Hukuku Bakımından Üçüncü Şahsın Zararının Tazmini*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1963 (Kısaltma: Üçüncü Şahsın Zararı).
- Tandoğan, Haluk, *Türk Mesuliyet Hukuku Akit Dışı ve Akdi Mesuliyet*, 1961 Yılı Birinci Basıdan Tıpkı Bası, Vedat, İstanbul, 2010 (Kısaltma: Mesuliyet Hukuku).
- Tarman, Zeynep Derya, Akit Dışı Borç İlişkilerinde Uygulanacak Hukuk Hakkındaki Avrupa Topluluğu Tüzüğü (Roma II), *AÜHFD*, Yıl: 2008, Cilt: 57, Sayı: 2.
- Tekinalp, Gülören; Uyanık, Ayfer, *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları*, 13. Bası, Vedat, İstanbul, 2020.

- Turhan, Turgut, *Haksız Fiilden Doğan Kanunlar İhtilaflı Alanında İka yeri Kuralı*, Dayınlarlı, Ankara, 1989.
- Ulusu Karataş, Ayşe Elif, "Kişilik Haklarının Medya ve İnternet Yoluyla İhlalinde Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin AB Yetki Kuralları Çerçevesinde Değerlendirilmesi", *Kişilik Haklarına İlişkin Güncel Sorunlar*, Editörler: Sanem Aksoy Dursun / Arzu Genç Arıdemir, On İki Levha, İstanbul, 2020.
- Umar, Bilge, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 2. Basım, Yetkin, Ankara, 2014.
- von Hein, Jan, Article 4 and Traffic Accidents, *The Rome II Regulation on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations- A New International Litigation Regime*, Edited by John Ahern&William Binchy, Martinus Nijhoff, 2009 (Kısaltma: Article 4).
- von Hein, Jan, *Rome Regulations-Commentary on the European Rules of the Conflict of Laws*, Edited by Graf-Peter Callies, Wolters Kluwer, 2011.
- Yılmaz, Gizem, "Türk Milletlerarası Özel Hukuku ve Roma II Tüzüğü Kapsamında Haksız Fiilden Doğan Akit Dışı Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukukun Mukayeseli Olarak İncelenmesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2016, Cilt: 22, Sayı: 3.
- Yurtman, Hazalcan, "Fransız Hukukunda Yansma Zararların Tazmini", *Sorumluluk Hukuku Seminerler 2016*, Editör: Başak Baysal, On İki Levha, İstanbul, 2016.